

Tomas Hardi

TES OD RODA D'ERBERVILA

ČISTA ŽENA VERNO PRIKAZANA

Prevela
Dubravka Srećković Divković

Laguna

Naslov originala

Thomas Hardy

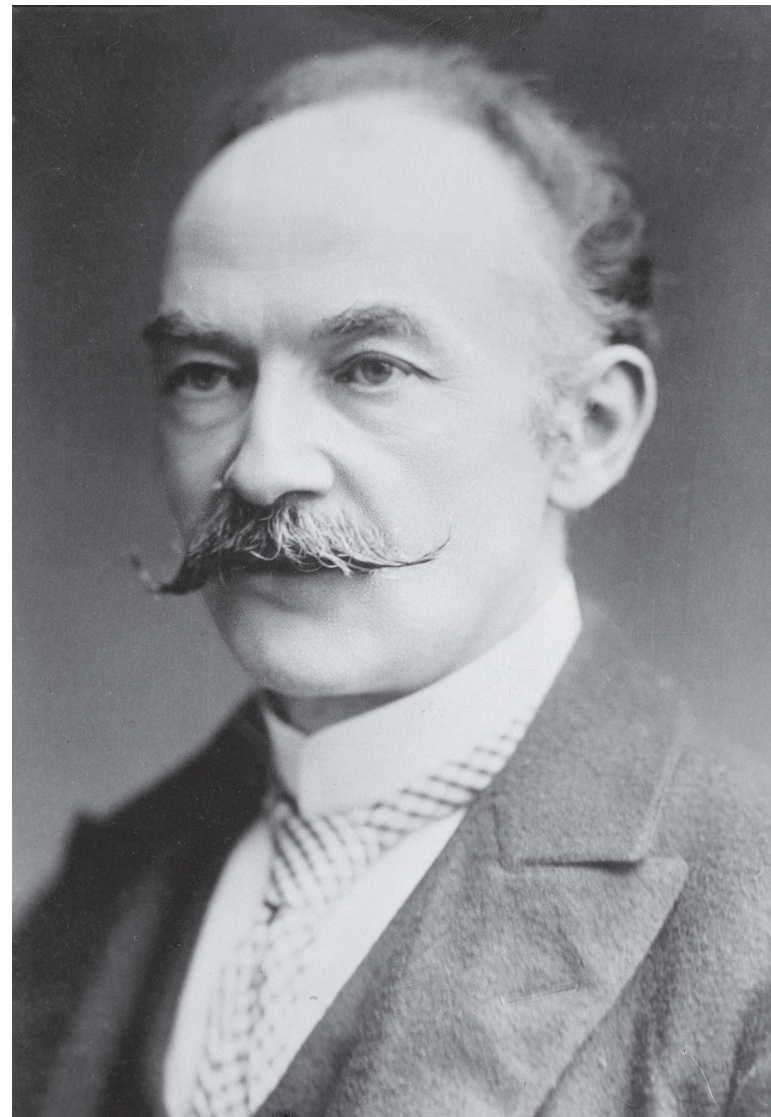
TESS OF THE D'URBERVILLES

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIZEVNOSTI

KNJIGA BROJ 14

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Predgovori i beleške Tomasa Hardija	9
Prva faza: Devojka	19
Druga faza: Ne više devojka.	117
Treća faza: Prezdravljanje	155
Četvrta faza: Posledica.	225
Peta faza: Žena plaća.	329
Šesta faza: Preobraćenik	433
Sedma faza: Ispunjenje	519
Tako je pisano (Nataša Gojković)	567
O autoru	583

Predgovori i beleške Tomasa Hardija

Objašnjenje uz prvo izdanje

Pretežni deo priče koja sledi pojavio se s neznatnim izmenama u novinama *Grafik*; druga poglavlja, naročito ona namenjena odraslim čitocima, u *Dvonedeljnom pregledu* i *Nacionalnom posmatraču* kao epizodne skice. Upućujem zahvalnost izdavačima i vlasnicima tih listova jer su mi omogućili da sada spojim trup i udove ovog romana i odštampam ga u celini, onako kako je pre dve godine prvobitno napisan. Samo ću dodati da je ova priča predstavljena čitocima u najiskrenijoj nameri, kao pokušaj da se dâ umetnička forma jednom istinitom sledu događaja; što se pak tiče stavova i sentimentata iskazanih u njoj, zamolio bih svakog previše profinjenog čitaoca koji ne podnosi da se izgovori naglas nešto što danas svako misli i oseća, da se seti i prečesto ponavljane rečenice Svetog Jeronima: Ako uvreda proizlazi iz istine, bolje je da proizađe uvreda nego da se istina skrije.

T. H.

Novembra 1891.

Predgovori petom i potonjim izdanjima

Budući da je ovo jedan od onih romana gde junakinjin veliki borbeni pohod započinje nakon događaja u njenom iskustvu kakav se obično smatrao sudbonosnim za njenu protagonističku ulogu, ili makar praktično svršetkom njenih poduhvata i nada, veoma se kosilo sa osvedočenim konvencijama to što je publika knjigu dočekala dobrodošlicom i saglasila se sa mnom u gledištu da se u pripovedaštvu ima reći još ponešto mimo onog što je već rečeno o toj nevidljivoj strani jedne dobro znane katastrofe. Ali duh razumevanja s kojim su čitaoci Engleske i Amerike prihvatili *Tes od roda D'Erbervila* kao da potvrđuje da plan izlaganja priče u smeru određenog prećutnog stava, umesto da se ukalupi u čisto vokalne formule društva, nije potpuno ni pogrešan, čak ni kad je oličen u tako nedoraslom i nepotpunom ostvarenju kao što je ovo. Ne mogu se uzdržati da ne iskažem zahvalnost na takvom razumevanju; a žalim zbog toga što u jednom svetu gde čovek tako često uzalud žeda za prijateljstvom, gde kao dobrotu doživljava čak i kad nije namerno pogrešno shvaćen, nikada neću lično upoznati te čitaoce povoljnog mišljenja, i muške i ženske, i stegnuti im ruku.

Među njih ubrajam i one kritičare, zasad većinske, koji su tako širokogrudo pozdravili ovu pripovest. Njihove reči pokazuju da su i oni, poput ostalih, umnogome popunili manjkavosti mog pripovedanja sopstvenom maštovitom intuicijom.

No bez obzira na to, iako ovaj roman nije bio zamišljen ni kao didaktičan ni kao agresivan, već da bude u scenskim delovima uzor jednostavnosti, a u kontemplativnom češće bremenit impresijama nego ubedenjima, ima onih što su zamerili i sadržaju i njegovoj obradi.

Stroži među njima savesno zastupaju različito mišljenje u pogledu, pored ostalog, doličnosti neke teme u umetnosti i razotkrivaju nesposobnost da povežu pojmovno značenje prideva u podnaslovu sa bilo čim drugim izuzev sa onim veštačkim i izvedenim značenjem koje je proisteklo iz uredbi civilizacije. Prenebregavaju značenje te reči u prirodi, zajedno sa svakim pravom na estetiku, da se i ne pominje duhovna interpretacija koju omogućuje ona najistančanija strana lično njihovog hrišćanstva. Neslaganje drugih počiva na osnovama koje suštinski nisu ništa više od tvrdnje da ovaj roman otelotvoruje viđenje života kakvo preovlađuje krajem devetnaestog veka, a ne u nekom ranijem i jednostavnijem naraštaju, a ja se za tu tvrdnju samo mogu nadati da je dobro utemeljena. Dopustite da ponovim da je ovaj roman impresija, ne argument; i time će rasprava morati da se završi; kao što nas podseća jedan pasaž koji se pojavljuje u pismima Šilera Geteu, a odnosi se na sudije te klase: „To su oni što u delu traže samo sopstvene predstave i više cene ono što je to delo trebalo da bude nego ono što jeste. Uzrok nesuglasice, stoga, počiva u onim najtemeljnijim načelima i bilo bi potpuno nemoguće naći zajednički jezik s njima.“ Pa dalje: „Čim primetim da neko, pri prosuđivanju poetskih dela, smatra bilo šta drugo važnijim od unutrašnje Nužnosti i Istine, ja sam s njim završio.“

U uvodnim rečima prvom izdanju nagovestio sam moguću pojavu profinjene ličnosti koja na ovim stranicama ponešto neće podneti. Ta ličnost se očekivano i pojavila među malopre pomenutim prigovaračima. U jednom slučaju, ona se potresla što joj nije moguće da pročita knjigu tri puta, zbog toga što nisam uložio onaj kritički trud koji „jedini može biti dokaz spasenja takve osobe“. U drugom slučaju, ta ličnost je zamerila takvim prostačkim predmetima kao što

su đavolji trozubac, nož za meso u odmaralištu i od sramotnog novca kupljeni suncobran, a koji se pojavljuju u jednoj pristojnoj priči. U trećem slučaju posredi je bio džentlmen koji se na pola sata preobrazio u hrišćanina eda bi bolje iskazao svoj jad što je upotrebljena jedna neučtiva fraza o Besmrtnima; mada ga je ista urođena profinjenost pognala da opravda autora rečima sažaljenja na kojima čovek prosto mora biti prezahvalan: „Ipak nam on pruža ono najbolje što ume.“ Tog velikog kritičara* mogu umiriti rečima da nerazumna povika na bogove, bili oni u jednini ili u množini, nije baš do te mere originalno moj greh kao što on to, izgleda, zamišlja. Tačno je, možda i ima ponešto lokalne originalnosti; mada bih, kad bi Šekspir bio autoritet za istoriju, što možda nije, mogao pokazati da je greh uveden u Veseks još u rano doba Heptarhije**. Kako veli Gloster u *Liru*, znanom i kao Ina, kralj te zemlje:***

Mi smo bogovima ko muve nestašnim
dečacima; oni nas ubijaju radi
zabave.****

Preostala dvojica ili trojica koja su se pozabavila *Tesom* bila su one predodređene vrste koju većina pisaca i čitalaca

* „Veliki kritičar“ je Endru Lang, koji je nakon ovog Hardijevog predgovora napisao i vrlo jetku odbranu svog stava. (Prim. prev.)

** „Sedmovlašće“, historiografski pojam koji obuhvata anglosaklonske kraljevine u današnjoj južnoj, istočnoj i središnjoj Engleskoj, u doba pozne antike i ranog srednjeg veka. (Prim. prev.)

*** Po predanju je Ina bio kralj Zapadne Saksonije, a priča je kao u *Kralju Liru*. (Prim. prev.)

**** *Kralj Lir*, Viljem Šekspir, u prevodu Živojina Simića i Sime Pandurovića. (Prim. prev.)

rado zaboravlja; od onih vajnih književnih boksera koji se oblače u svoja uverenja od prilike do prilike; savremenih „Maljeva za jeretike“; zakletih obeshrabrivača, večno na straži kako bi sprečili oprezne poluspehe da se ne bi kasnije pretvorili u pravi uspeh; onih što izopačavaju jednostavna značenja i postaju lični pod prividom primenjivanja velepoštovanog istorijskog metoda. Međutim, oni možda moraju da unapređuju određene ciljeve, da čuvaju određene povlastice, da održavaju određene tradicije, od kojih je puki pripovedač, zapisujući one utiske koje poredak i događaji ovog sveta ostavljaju na njega, bez ikakvih zadnjih namera, možda neke prevideo, pa krajnje nehotično upao u sukob s njima kad je bio u najneagresivnijem raspoloženju. Možda bi nekakva prolazna percepcija, ishod sata dremeža, ako bi se po njoj uopšteno postupilo, izazvala takvom napadaču znatnu neprijatnost u pogledu njegovog položaja, interesâ, porodice, sluge, vola, magarca, suseda ili susedove žene. On stoga odvažno skriva svoj personalitet iza izdavačevih prozorskih kapaka i vapi: „Sramota!“ Svet je tako zakrčen ljudima da se pri svakoj izmeni položaja, čak i pri najzajamčenijem napretku, nekome stane na žulj. Takve izmene često započinu u osećanjima; a takvo osećanje ponekad započne u romanu.

Jula 1892.

Gorenavedene napomene pisane su u vreme ranog života ove priče, kad je nadahnuta javna i privatna kritika njenih poruka još bila sveža u duši. Ovim stranicama je dopušteno da ostanu onakve kakve jesu, kao nešto što je jednom izrečeno; ali sad verovatno ne bi bile napisane. Čak i za ovo kratko vreme što je proteklo od prvog pojavljivanja knjige,

pojedini kritičari koji su isprovocirali onaj odgovor „sišli su onamo gde se čuti“*, kao da podsećaju čoveka na beskrajnu nevažnost i njihovih i mojih reči.

U sadašnjem izdanju možda bi bilo dobro napomenuti, u odgovor na pitanja čitalaca zainteresovanih za pejzaž, preistorijske starine, a naročito za staru englesku arhitekturu, da se opis takvih pozadina u ovom romanu i njegovim sadržajima zasniva na stvarno postojećima. Mnoge iz prve dve grupe date su pod svojim pravim imenima: na primer, Blekmurski ili Blejkmurski dô, Hamblon Hil, Balbarou, Netlkom Taut, Dogberi Hil, Haj Stoj, Bab Daun Hil, Devils Kičin**, Kros in Hend, Long Eš lejn, Benvil lejn, Džajants Hil***, Krimerkrok lejn i Stounhendž. Reka Frum ili Froum i reka Stor, razume se, dobro su znane kao takve. A u planiranju tih priča zamisao je bila da veliki gradovi i orijentiri koji manje-više obeležavaju međe Veseksa – poput Bata, Plimuta, Starta, Portand Bila, Sauthemptona i tako dalje – budu navedeni bez skrivanja. Sistem nije posebno razrađen, ali kakva god bila njegova vrednost, ta imena ostaju.

Što se tiče mesta opisanih pod izmišljenim ili svojim starim imenima – iz razloga koji su delovali valjano u vreme pisanja – pronicljivi ljudi potvrdili su u štampi da jasno prepoznaju originale: recimo, Šaftsburi u „Šastonu“, Sterminster Njuton u „Storkaslu“, Dorčester u „Kasterbridžu“, Solsburi u „Melčesteru“, Solsburijsku ravnicu u „Velikoj ravnici“, Kranborn u „Čejsboru“, Kranborn Čejs u „Čejsu“, Bemminster u „Eminsteru“, Bir Ridžis u „Kingsbiru“, Vudburi Hil u „Grinhilu“, Vul Bridž u „Velbridžu“, Hartfut ili Harput

* Hardi citira Psalam 115. (Prim. prev.)

** Ovde preveden kao Đavolja kujna. (Prim. prev.)

*** Ovde prevedeno kao Džinovo brdo. (Prim. prev.)

Lejn u „Stagfut Lejnu“, Hejzelburi u „Natlburiju“, Bridport u „Port Bridiju“, Mejden Njuton u „Čok Njotonu“, izvesnu farmu u blizini Netlkom Tauta u „Flintkom Ešu“, Šerborn u „Šerton Abasu“, Miltonska opatija u „Midltonske opatiji“, Sern Abas u „Abots Sernelu“, Everšot u „Everšedu“, Taunton u „Tounboru“, Bornmut u „Sendbornu“, Vinčester u „Vintončesteru“ i tako dalje. Ja im neću protivrečiti; prihvatam njihove tvrdnje u najmanju ruku kao pokazatelje njihovog istinskog i ljubaznog interesovanja za te pozornice zbivanja.

Januara 1895.

Sadašnje izdanje ovog romana sadrži nekoliko stranica koje se nikad nisu pojavile ni u jednom prethodnom izdanju. Kada su razdvojene epizode prikupljene, kao što je rečeno u predgovoru iz 1981, ove stranice su previđene iako su postojale u originalnom rukopisu. One se nalaze u Glavi 10.

Što se tiče podnaslova, na koji je aludirano u prethodno rečenom, mogu dodati da je dopisan u poslednji čas, nakon čitanja finalnih otisaka, kao ocena junakinjinog karaktera data s najvećom iskrenošću – ocena koju po svojoj prilici niko neće moći da ospori. Ona je osporavana više od svega drugog u ovoj knjizi. *Melius fuerat non scribere*.* Ali stoji tu kakva je.

Roman u celini, u tri knjige, prvi put je objavljen u novembru 1981.

T. H.

Marta 1912.

* Na latinskom.: Bolje da nije napisan. (Prim. prev.)

Siroto to ranjeno ime!
U grudima ćeš mojim, kô u postelji,
Ležati.

V. Šekspir*

---

* *Dva viteza iz Verone*, Viljem Šekspir, u prevodu Živojina Simića
i Trifuna Đukića. (Prim. prev.)

PRVA FAZA
DEVOJKA

Glava 1

JEDNE VEČERI U drugoj polovini maja, neki sredovečan čovek vraćao se peške kući iz Šastona u selo Marlot, u susednom Blejkmorskom iliti Blekmurskom dolu. Noge što su ga nosile bile su klimatave, a u koraku mu se primećivala određena pristrasnost koja ga je donekle vukla ulevo sa prave linije. Povremeno bi mudro klimnuo glavom, kao da potvrđuje nekakvo mišljenje, premda nije razmišljao ni o čemu naročitom. Preko ruke mu je visila prazna kotarica za jaja, a čupavo sukno šešira bilo mu je razbarušeno, sa vrlo izlizanim mestom na obodu gde je légao palac kad ga skida. Malo potom, susrete ga postariji paroh na sivoj kobili, koji je, jašući, pevušio neku neodređenu melodiju.

„Dobro vam večer“, reče čovek s korpom.

„Dobro večer, ser Džone“, reče paroh.

Nakon još korak-dva, pešak stade pa se obrte.

„Nego, gospodine, molio bi' za oproštenje; sretosmo se na prošli pijačni dan na ovom putu otprilike u isto ovo vreme,

pa ja vama reko': 'Dobro večer', a vi meni odgovoriste: 'Dobro večer, ser Džone, kô sad.'

„Jeste“, kaza paroh.

„I još jednom pre – ima tome blizu mesec dana.“

„Moguće je.“

„Pa šta bi moglo to da vam znači što me nazivate ser Džonom u tri navrata kad sam ja prosti Džek Derbifild, putujući trgovac?“

Paroh prijaha za jedno dva koraka bliže.

„Prosto mi je tako došlo“, reče; pa nakon časka kolebanja dodade: „To je zbog nečega što sam otkrio pre kraćeg vremena, dok sam lovio rodoslove za onu novu istoriju grofovije. Ja sam paroh Tringem, proučavalac starina, iz Stagfut Lejna. Ta zar vi uistinu ne znate, Derbifilde, da ste direktni predstavnik prastarog i viteškog roda D'Erbervila, koji poreklo vuku od ser Pejgana d'Erbervila, onoga slavnog viteza što je došao iz Normandije s Viljemom Osvajačem, kako stoji u Svitku iz Batlske opatije?“

„Nikad čuo, gospodine!“

„E pa, istina je. Dignite načas bradu, da vam bolje sagledam profil. Da, to su derbervilski nos i brada – malčice iskvareni. Vaš predak je bio jedan od onih dvanaest vitezova koji su pomogli gospodaru Estremavile u Normandiji da osvoji Glamorganšir. Ogranci vašeg roda držali su posede po čitavom ovom kraju Engleske; njihova imena pojavljuju se u Velikim svicima iz doba kralja Stefana. Za vladavine kralja Džona, jedan od njih je bio dovoljno bogat da podari posed vitezovima hospitalcima; a u doba Edvarda Drugog, vaš predak Brajan pozvan je u Vestminster da tamo prisustvuje zasedanjima Velikog veća. Malčice ste se srozali u vreme Olivera Kromvela, ali ne u ozbiljnijoj meri, dok ste za vladavine Čarlsa Drugog proizvedeni zbog svoje odanosti u vitezove

Kraljevog hrasta. O da, bilo je među vama kolena i kolena ser Džonova, a da je viteška titula nasledna kao baronska, što je praktično i bilo u stara vremena, kad se viteštvo prenosilo sa oca na sina, sad biste bili ser Džon.“

„Ma šta mi velite!“

„Ukratko“, zaključio paroh, odrešito se švičnuvši po nozi šibom, „teško da u Engleskoj ima još nekog takvog roda.“

„Ček' da dođem sebi, ma je l' to moguće?“, reče Derbifild. „A ja se tu potucam, iz godine u godinu, od nemila do nedraga; kô da sam poslednji u parohiji... A kol'ko ima otkako znate te novosti, oče Tringeme?“

Sveštenik objasni da je taj podatak, bar koliko je on upućen, poprilično pao u zaborav i teško se može kazati da je uopšte i znan. Njegovo lično istraživanje započelo je prošlog proleća, onog dana kad je, upustivši se u ispitivanje uspona i padova roda D'Erbervil, primetio prezime na Derbifildovim kolima, pa ga je to navelo da se raspita o njegovom ocu i dedi i na kraju se uklonila svaka sumnja u tom pogledu.

„Isprva sam rešio da vas ne uznemiravam tako beskorsnim podatkom“, reče on. „Međutim, ponekad su naši porivi prejaki spram našeg zdravog suda. Mislio sam da možda sve vreme i znate ponešto od toga.“

„Ono, jesam jedno dvared čuo, istina, da je moj rod vidô i bolje dane pre no što se doselio u Blekmur. Al' nisam na to obračô pažnju, misleći da to znači da smo nekad držali dva konja ako sad držimo samo jednog. A isto tako kod kuće imam i jednu vremešnu srebrenu kašiku i jedan vremešan rezbaren pečat; al' bože moj, šta su kašika i pečat?... Ko bi rekô da smo ja i ti plemeniti D'Erbervili sve vreme jedna krv i meso! Pričalo se da moj pradeda krije neke tajne i da ne mari da govori odakle je... A 'de se sada vije naš dim,

oče, ako smem tako drsko da pitam; 'oću reći, 'de živimo mi D'Erbervili?"

„Ne živite nigde. Ugasili ste se – kao porodica ove grofovije.“

„To ne valja.“

„Da – ono što bi se u krivotvorenim porodičnim hronikama reklo 'ugašena po muškoj lozi' – to jest, opala – propala.“

„Pa 'de ondak počivamo?"

„U Kingsbiru pod Grinhilom: redovi i redovi vas u vašim kriptama, s vajanim likovima pod svodovima od mramora sa Perbeka.“

„A 'de su naši porodični dvori i posedi?"

„Nemate ih.“

„O? Zar ni zemlje?"

„Baš nimalo; mada ste je nekada imali u obilju, kao što rekoh, jer vaša porodica sastojala se od brojnih ogranaka. U ovoj grofoviji sedište vam je bilo u Kingsbiru; i još jedno u Šertonu, i još jedno u Milpondu, i još jedno u Lalstedu, i još jedno u Velbridžu.“

„A 'oćemo li opet nekada ući u svoje?"

„Ah – to ja ne znam reći!“

„Pa šta mi je ondak pametno činiti, gospodine?" upita Derbifild nakon kraće ćutnje.

„O – ništa, ništa; sem da podsećate sebe 'kako padoše junaci'. Ta činjenica je donekle zanimljiva lokalnom istoričaru i genealogu, ništa više. Među seljanima ove grofovije postoji nekoliko porodica gotovo podjednako blistavog porekla. Laku noć.“

„Ali svrnućete da popijete sa mnom vrč piva ovim povodom, oče Tringeme? Ima vrlo finog pićenca u buretu kod *Čiste kapljice* – mada, dabome, nije tako dobro kô kod Rolivera.“

„Ne, hvala vam – ne večeras, Derbifilde. Već ste dovoljno popili.“ Time završivši, paroh pojaha svojim putem, pun sumnji u to da li je razborito postupio što je odao ovo zanimljivo predanje.

Kad je on otišao, Derbifild prevali nekoliko koraka duboko zanet u maštarije, a onda sede na travnati nasip ukraj puta i spusti kotaricu preda se. Za koji minut, u daljini se pojavi neko mlado čeljade, krećući se u istom smeru u kom se zaputio i Derbifild. Ovaj potonji, videći mladića, diže ruku, te on ubrza korak i približi se.

„Momak, uzmi ovu korpu! 'Oću da mi obaviš jedan posô.“

Na to se junôša, mršav kao pritka, namršti. „A ko si mi pa ti, Džone Derbifilde, da mi tako naređuješ i zoveš me 'momak'? Znaš mi ime kô što i ja znam tvoje!“

„Ma nije valjda, nije valjda? To je tajna – to je tajna! Sad poslušaj šta ti naređujem i prenesi poruku za koju 'oću da te zadužim... A u stvari, Frede, što ti baš i ne bi' rekô da ta tajna glasi da sam ja od plemenitog soja – što je moja malenkost saznala upravo ovog popodneva, danas.“ A kad je dao tu objavu, Derbifild se spusti iz svoga sedećeg položaja i u slast se opruži po nasipu, među ivančicama.

Momak stade pred Derbifilda i premeri ga čitavom dužinom, od glave do pete.

„Ser Džon d'Erbervil – eto ko sam ja“, nastavi prućeni čovek. „To jest, da su vitezovi baroneti – što i jesu. Sve je to zapisano u istoriji o meni. Da l' si ti čuo, momak, za takvo mesto kô što je Kingsbir pod Grinhilom?"

„Čuo. Bio sam tamo na grinhilskom sajmu.“

„E pa, pod crkvom tog grada leže..."

„Nije to grad, to mesto na koje ja mislim; barem nije bilo kad sam tamo išô – dođe mu onako malčice ćoravo, migavo.“

„Pusti sad mesto, momak, nije nam to glavno pitanje. Pod crkvom te tamo parohije počivaju moji preci – na stotine njih – u košuljama od verižica i dragog kamenja, u golemim olovnim sanducima teškim na čitave tone. U celoj grofoviji Južnog Veseksa nema čoveka s dostojanstvenijim i plemenitijim skelentima u porodici nego što ih imam ja.“

„O?“

„Uzimaj sad tu korpu i produži u Marlot, a kad stigneš do krčme *Čista kapljica*, reci im da mi smesta pošlju konja i kočiju, da me voze kući. A na dno kočije da metnu staklence ruma, i nek mi pišu recku. A to kad obaviš, da ideš mojoj kući s tom kotaricom i da kažeš mojoj ženi da se ostavi pranja, jer ne mora da ga završi, nego nek me čeka dok dođem kući jer imam da joj saopštim ves.“

Pošto je mladić sumnjičavo stajao, Derbifild zavuče ruku u džep i izvadi šiling, jedan od onih koje je posedovao hronično malo.

„Evo ti za trud, dečko.“

Ovo je izmenilo momčićevu procenu situacije.

„Da, ser Džone. Fala vam. Ima još nešto što mogu da učinim za vas, ser Džone?“

„Kaži mojima kod kuće da bi' za večeru voleo... daklem, jagnjeće iznutrice, ako uzmognu da nabave; a ako ne uzmognu, ondak krvavicu; a ako ni nju ne uzmognu da nabave, tja, biće dobra i crevca.“

„Da, ser Džone.“

Momak uze korpu, a kako je krenuo, tako se iz pravca sela začuše zvuci limenog orkestra.

„Šta je to?“, upita Derbifild. „Nije valjda zbog mene?“

„To su žene pošle u povorku s batinama, ser Džone. Pa i vaša kći je među njima!“

„Dabome, dabome – skroz sam zaboravio na to razmišljajući o uzvišenijim stvarima! Daklem, tutanj u Marlot, moliću, i naredi da pošlju tu kočiju, pa ću možda da se provezem malo i da im razgledam taj klub*.“

Mladić otide, a Derbifild osta da čeka ležeći na travi i ivančicama, pod večernjim suncem. Dugo tuda nije prošla nijedna živa duša, i tihe melodije orkestra bili su jedini ljudski zvuci što su se čuli u obruču plavih bregova.

* Ovde i kasnije, dvostruko značenje: *club* znači klub, ali i batina. Posredi je stari paganski običaj o kom će biti reči. (Prim. prev.)

Glava 2

SELO MARLOT POČIVA usred severoistočnih talasa predivnog Blejkmorskog iliti Blekmurskog dola, kako je prethodno rečeno, u opasanoj i izdvojenoj oblasti koju većim delom još nisu pregazili turisti i slikari pejzaža, iako je na nepuna četiri sata putovanja od Londona.

To je dô s kojim ćemo se najbolje upoznati ako ga vidimo sa vrhova brda što ga okružuju – sem možda za letnjih suša. Ako bez vodiča zabasamo u njegove zakutke po rđavom vremenu, po svoj prilici će se u nama izroditi nezadovoljstvo njegovim uskim, krivudavim i močvarnim puteljcima.

Ovom plodnom i zaklonjenom komadu zemlje, gde livade nikad ne požute i izvori nikad ne presuše, granica je sa juga strm greben od krede koji grli vrhunce Hembldon Hila, Balberoua, Netlkom Tauta, Dogberija, Haj Stoja i Bab Dauna. Putnik sa obale, izbivši iznebuha na ivicu jedne takve strmine nakon što je klancao na sever dvadeset milja po krečnjačkim brdima i žitnim poljima, iznenadiće se i oduševiče se videći pod sobom, prostrtu kao geografsku kartu,

zemlju potpuno različitu od one kroz koju je dotad prolazio. Iza njega su brda široka, sunce blešti odozgo na livade toliko velike da predelu daju utisak beskraj, staze su bele, živice duž međa niske i pletene, vazduh bezbojan. Ovde pak, u ovoj dolini, svet kao da je sazdan po manjim i profinjenijim razmerama; livade su puki zabrani, tako smanjene da mu sa te visine njihove živice izgledaju kao mreža tamnozelenih niti što se prepliću po svetlije zelenoj boji trave. Vazduh pod njim je trom i tako prožet azurom da se čak i ono što umetnici nazivaju srednjom razdaljinom odlikuje tom istom nijansom, dok je horizont u daljini najtamnije boje ultramarina. Oranice su malobrojne i skućene; sa tek retkim izuzecima, pogled obuhvata samo široku, bujnu masu trave i drveća koja zaodeva manje brežuljke i udoline usred većih. Takav je Blekmurski dô.

Ova oblast ima istorijski značaj, ništa manji od njene topografske važnosti. Dô je u starija vremena bio znan kao Šuma belog jelena, po neobičnoj legendi iz doba vladavine kralja Henrija Trećeg, u kojoj neki Tomas de la Lind ubija prelepog belog jelena kog je kralj lovio i poštedeo, pa je kralj to iskoristio da ga debelo oglobi. U to vreme, pa sve i do srazmerno novijih dana, taj kraj je bio pod gustom šumom. Čak i sad se tragovi ranijeg stanja prepoznaju u starim hrastovim šumarcima i nepravilnim pojasevima stabala što i dalje opstaju na padinama, kao i u drveću šupljih debala što štiti hladom tolike njegove pašnjake.

Šuma više nema, ali ostali su pojedini stari običaji njihovih senki. Mnogi, međutim, traju tek u metamorfoziranom ili prerušenom obliku. Majske igre, na primer, mogle su se razabrati tog pomenutog popodneva pod krinkom slavlja kluba ili „povorke s batinama“, kako su je tu nazivali.

Bio je to zanimljiv događaj za mlađe stanovnike Marlota, mada učesnici svečanosti nisu zapažali njegovo pravo značenje. Njegova jedinstvenost manje je počivala u očuvanju običaja da se prođe u povorci i zaigra na svaku godišnjicu nego u tome što su u povorci bile isključivo žene. Za muške klubove su takva slavlja bila, premda i ona na izdisaju, manje neobična; no da li zbog urođene stidljivosti slabijeg pola, da li zbog sarkastičnog stava muških srodnika, tek nešto je lišilo preostale ženske klubove te vrste (ako ima još ijednog preostalog) tog njihovog sjaja i strasti. Samo je još Marlotski klub istrajavao u održavanju mesnih Cerealija. Povorka je išla stotinama godinama, ako ne kao klub uzajamne pomoći, a ono kao nekakvo zavetovano sestrinstvo; i prolazila je i sad.

Sve u družini bile su odevene u bele haljine – veseo preživeli zaostatak još iz doba starog kalendara, kad su veselje i maj značili jedno te isto – doba pre no što je običaj dalekovidije računice sveo osećanja na jednoliki prosek. Svoje prvo izlaganje sebe svetu sprovodile su svečano marširajući dve po dve ukруг po parohiji. Ideal i realnost malčice su se sukobljavali dok je sunce obasjavalo devojačke figure na pozadini od zelenih živica i puzavicama opletenih pročelja kuća; jer iako je čitav taj odred bio u belom, nije među njima bilo dve bele haljine koje bi ličile. Neke su se bližile čistoj belini; neke su posedovale plavičasto bledilo; neke od onih što su ih nosile starije učesnice (pa su verovatno ležale složene za mnoge godine) naginjale su ka samrtničkoj žučkastoj boji i ka džordžijanskom kroju.

Uz to što su se odlikovale belim haljinama, svaka žena i svaka devojka nosila je u desnoj ruci oguljen vrbov prut, a u levoj kiticu belog cveća. Guljenje prvog i izbor drugog zahtevali su posebnu i ličnu pažnju.

U povorci je bilo i nešto malo sredovečnih, pa čak i starijih žena, čije su srebrne, grube kose i izborana lica, šibana vremenom i nedaćama, predstavljali bezmalo grotesknu, a svakako žalosnu pojavu usred tako živahnog zbivanja. Ako ćemo pravo, možda se više moglo sakupiti i ispričati o svakoj toj brižnoj i iskusnoj što se opasno bližila godinama za koje će reći: „Nisu mi mile“, nego o njenim mlađanim drugama. Ali neka ovde te starije budu zaobiđene zarad onih pod čijim je prsnicama život damarao brzo i toplo.

Mlade devojke su činile, uistinu, većinu družine, a njihove glave ovenčane velelepni kosama odsijavale su na suncu svaki ton zlatne, crne i smeđe boje. U jednih su bile divne oči, u drugih divan nos, u trećih divna usta i stas: malo njih je posedovalo sve, a možda i nijedna. Videlo se da imaju poteškoće da lepo nameste usne tako grubo izložene javnoj inspekciji, da ne umeju valjano da drže glavu i da izbrišu nesigurnost iz svojih crta, a to je i pokazivalo da su posredi neiskvarene seoske devojke, nenavikle na tolike oči.

I kao što su sve do jedne bile grejane spolja suncem, tako je svaka nosila u svojoj duši i jedno lično sunašće koje ju je zarilo; neki san, neku naklonost, neku zabavu, ili makar neku daleku i nedosežnu nadu koja, iako možda gine i strada, i dalje živi, kao što žive nade. Sve su bile vesele, a mnoge i vragolaste.

Izobile su oko krčme *Čista kapljica* i upravo su skretale sa glavnog puta da prođu kroz kapijicu što vodi na livadu, kadli će neka žena reći:

„Gospode bože! Ama, Tes Derbifild, nije li ono tvoj otac što se vozi kući u kočiji!“

Na taj usklik, jedna mlada pripadnica družine obrte glavu. Bila je to zgodna i naočita devojka – ne naočitija od pojedinih drugih, moguće je – ali njena pokretna usta nalik

božuru i krupne nevine oči dodavali su rečitosti boji i obliku. U kosi je imala crvenu vrpču i jedina se u beloj družini mogla podičiti takvim upadljivim ukrasom. Kad se obazrela, Derbifild se video na putu, u čezama koje su pripadale *Čistoj kapljici*, a terala ih je čupava, mišićava cura s rukavima haljine zasukanim poviše lakata. To je bila bodra služavka te gostionice, koja je, u sklopu svoje uloge devojke za sve, s vremena na vreme postajala i momak i konjušar. Derbifild je, zavaljen i sa uživanjem žmureći, mahao rukom iznad glave i pevao sporo deklamujući:

„U Kingsbiru – golemu – porodičnu – kriptu imam – i viteze – pretke – u olovnim – sanducima!“

Članice kluba stadoše da se klibere, sem te devojke po imenu Tes – u kojoj kao da je sporo navirala srdžba što joj otac pravi od sebe budalu pred svima.

„Umoran je, ništa više“, žurno reče, „a povezli su ga do kuće jer naš konj danas mora da se odmara.“

„Živa bila, kako si ti naivna, Tes“, kazaše njene sadruge. „Cugnuo je svoju redovnu pijačnu turu. Ha-ha!“

„Znate šta, neću više ni koraka dalje s vama budete li se rugale na njegov račun!“, viknu Tes, a rumenilo joj se sa obrazâ razli po licu i vratu. Očas joj se oči ovlažiše, a pogled poniče ka zemlji. Primitivši da su je uistinu povredile, ništa više ne rekoše, pa ponovo zavlada red. Tesi ponos nije dozvoljavao da se opet osvrne kako bi otkrila šta to otac hoće da kaže, ako išta hoće; te tako pođe dalje sa čitavom grupom ka ograđenoj utrini gde će biti igranja na travi. Kad su stigle tamo, već je bila povratila staloženost i lupkala je susetku šibom i pričala kao i obično.

Tes Derbifild je u to doba svog života bila puki sasud osećanja nezačinjenih iskustvom. Donekle je govorila narečjem, uprkos tome što je pohađala seosku školu: intonaciju

narečja te oblasti karakterisalo je dodavanje glasa koji se približno može opisati kao nešto između E i U, verovatno ništa manje raskošnog od ma kog drugog zvuka što se može naći u ljudskom govoru. Napućena tamnocrvena usta kojima je pomenuti slog bio sastavni deo maternjeg jezika gotovo da se još ne behu ustalila u svom konačnom obliku, a donja usna je nekako gurala sredinu gornje napred kada se sastave nakon izgovorene reči.

U njenom liku još su se skrivale faze detinjstva. Dok je koračala tog dana, uprkos svoj njenoj jednoj ženstvenosti, ukazala bi joj se pokatkad dvanaesta godina u obrazima, ili bi deveta zaiskrila iz očiju; a čak i peta bi ovda-onda preletela po krivuljama usta.

Pa ipak je malo njih to znalo, a još manje njih o tome razmišljalo. Nemnogobrojna manjina, pretežno ljudi sa strane, pomno bi je osmotrila pri usputnom mimoilasku i istoga trena se našla opčinjena njenom svežinom, te se zapitala hoće li je ikada opet videti: ali gotovo za sve druge ona je bila slatka i živopisna seljančica, i samo to.

Ništa se dalje nije ni videlo ni čulo u vezi s Derbifildom u njegovoj trijumfalnoj dvokolici kojom je upravljala konjušarka, a kako su članice kluba ušle u dodeljeni im prostor, igranka je počela. Pošto u družini nije bilo muškaraca, devojke su igrale najpre jedna s drugom, ali kako se bližio čas okončanja poslova, tako su se i muški meštani sela, zajedno s raznim besposličarima i namernicima, okupljali oko tog mesta, a delovali su raspoloženo da se upuste u pregovore za saigračicu.

Među tim posmatračima bila su i tri mladića iz višeg staleža, s malim rancima na plećima i sa debelim štapovima u rukama. Njihova opšta međusobna sličnost i postupna razlika u godinama gotovo da su ukazivale da bi mogli biti

braća, a zapravo su to i bili. Najstariji je imao belu mašnu, prsluk s dugmetima do grla i šešir uskog oboda – uniformu potparoha; drugi je bio uobičajen student; kod trećeg i najmlađeg izgled bi teško bio dovoljan da mu odredi karakter; iz njegovih očiju i oprave izbijalo je nešto neograđeno, nestisnuto,* saopštavajući da još nije čestito pronašao ulaz u kolotečinu svoje buduće profesije. Samo se moglo nagađati da je neistrajan i ogledu sklon izučavalac nečega i svačega.

Ta tri brata ispričala su nekom poznaniku kog su slučajno sreli da su se za duhovske praznike poduhvatili da prođu peške Blekmurski dô i da putuju sa severoistoka, od Šastona, ka jugozapadu.

Stajali su navaljeni na kapiju ukraj puta i raspitivali se šta znači ta igranka i šta su te device u belim haljinama. Dva starija brata očigledno nisu nameravala da zastaju na duže od kojeg časa, ali izgleda da je trećeg zagolicao prizor jata devojaka koje igraju bez muških parova, pa se nije žurio da pođe dalje. Skinuo je ranac, spustio ga uz pomoć štapa na nasip pod živicom i otvorio kapiju.

„Šta si to namerio, Ejndžele?“ upita najstariji.

„Raspoložen sam da uđem i da se malo zabavim s njima. Što ne bismo svi – samo na minut-dva – to nas neće dugo zadržati?“

„Ne – ne; gluposti!“ reče prvi. „Igranje na javnom mestu s čoporom seoskih devojčura – šta ako nas neko vidi! Hajde polazi, inače će pasti mrak pre nego što stignemo do Storkasla, a bliže od njega nema mesta gde bismo mogli da zanočimo; sem toga, moramo da pređemo još jedno poglavlje

* *Makbet*, Viljem Šekspir, svi citati u knjizi uzeti iz prevoda Velimira Živojinovića. (Prim. prev.)

Protivudarca agnosticizmu pre nego što legnemo da spavamo, kad sam se već pomučio da ponesem knjigu.“

„U redu – stići ću tebe i Katberta za pet minuta; ne zastajte; dajem reč da vas stižem, Felikse.“

Starija braća ostaviše ga preko volje i pođoše dalje, ponevši bratovljev ranac da bi mu olakšali put za njima, a najmlađi uđe na livadu.

„Ovo je od boga grehota“, galantno se obrati dvema ili trima devojkama što su mu se zatele najbliže, čim je u igri nastao predah. „Gde su vam saigrači, drage moje?“

„Nisu još završili s poslom“, odgovori jedna od najodvažnijih. „Doći će i oni polako. Da li biste vi dotad bili nekoj saigrač, gospodine?“

„Naravno. Ali šta je jedan među tolikima!“

„Bolje nego nijedan. Neveselo je kad se gledaš i poskakuješ s parom sopstvenog pola, i nema baš nikakvog grljenja i pri'vatanja. Dakle, izvol'te, probirajte.“

„Pssst – ne budi tako bezočna!“ na to će jedna stidljivija devojka.

Tako pozvan, mladić prelete pogledom po njima i pokuša da izdvoji neku, ali kako je čitava ta grupa bila za njega potpuno nova, nije baš mogao preterano dobro da se snađe. Dohvatio je takoreći prvu koja mu se našla nadohvat ruke, a to nije bila ona što je razgovarala s njim, kao što je očekivao, niti se pak zadesilo da to bude Tes Derbifild. Rodoslov, predački kosturi, veličanstvena istorija, derbervilske crte lica, ništa od toga još nije pomagalo Tesi u njenoj životnoj borbi, čak ni za toliko da privuče para za igru pre nego te najprostije seljanke. Eto koliko znači normanska krv kad nema pripomoć viktorijanske gotovine.

Ime te devojkice što je zasenila ostale, kako god da je glasilu, nije nam preneseno; no njoj su zavidele sve kao prvoj

koja te večeri uživa u luksuzu muškog saigrača. A opet, sila datog primera toliko je velika da su seoski mladići, koji nisu pohrlili da uđu na kapiju sve dok im uljez nije stao na put, sada hitro upali i ubrzo je rustična momčadija umnožila broj parova u znatnoj meri, da na kraju ni najneuglednija članica kluba nije više po nuždi tancovala glumeći mušku polovinu.

Oglasio se crkveni sat, a onaj đak odjednom reče kako mora da ide – bio se zaneo – jer treba da se pridruži svojim saputnicima. Kad se pustio iz igre, oči mu počinuše na Tes Derbifild, čije su krupne oči sadržale, istini za volju, jedan jedva primetan prisena ukora što nije odabrao nju. I njemu samom bi žao što je zbog njenog ustručavanja nije zapazio; te pođe sa pašnjaka razmišljajući o tome.

Pošto se dugo zadržao, dao se najbržim trkom duž uličice što vodi na zapad i ubrzo je prešao udolinu i savladao sledeći uspon. Još nije bio sustigao braću, ali zastao je da se nadiše, pa se osvrnuo. Video je bele prilike devojaka kako se vrte u zelenom zabranu kao što su se vrtele i dok je bio među njima. Činilo se da su ga već skroz-naskroz zaboravile.

Sve one, sem možda jedne. Taj beli obris stajao je izdvojen kraj živice, sâm. Po držanju je znao da je to ona ljupka devojka s kojom nije igrao. Koliko god posredi bila beznačajna stvar, ipak je nagoni osenio da je povređena što ju je prevideo. Žalio je što je nije pozvao da zaigraju; žalio je što je nije upitao kako se zove. Bila je tako smerna, tako izražajna, toliko je blago izgledala u onoj tankoj haljini da je osenio da se poneo glupavo.

Međutim, ispravke nije bilo, te zato on, obrnuvši se i nagnavši sebe u žustar hod, istera te misli iz glave.

Glava 3

ŠTO SE TIČE Tes Derbifild, ona nije s takvom lakoćom izbacila taj događaj iz svoje pameti. Dugo nije imala volje da opet zaigra, iako je mogla ubrati čitavo obilje saigrača; ali ah! – oni nisu govorili tako lepo kao taj neobični mladić. Tek kad su zraci sunca upili u sebe sve udaljeniju priliku mladog neznanca na brdu, otrgla se iz privremene tuge i potvrdno odgovorila svom sledećem saigraču.

Ostala je sa svojim društvom do sumraka i sa izvesnim žarom učestvovala u igranju; mada je, budući još netaknutog srca, uživala u ritmičnom koraku čisto zarad koraka samog; slabo je slutila, kad vidi „nežne muke, gorku slast, prijatne patnje i drage jade“* onih devojaka što su prolazile udvaranja i bivale osvojene, za šta je sama sposobna u tom smislu. Nadmetanja i borbe momaka za njenu ruku u kakvoj živahnoj poskočici bile su njoj zabava – ništa više; a kad se previše ražeste, grdila ih je.

* *Eseji moralni i šaljivi*, „Strast ljubavi“, Džozef Adison. (Prim. prev.)

Možda bi ostala i duže, ali zlosrećni događaj sa očevim čudnim pojavljivanjem i ponašanjem vraćao joj se u misli i ispunjavao je zebnjom, pa se, zapitana šta li je s njim, odvojila od ostalih igrača i zaputila se ka kraju sela, gde se nalazila kućica njenih roditelja.

Još dok je bila na mnogo desetina metara od kuće, postali su čujni drugačiji ritmični zvuci od onih s kojima se oprostila; zvuci koje je znala dobro – i predobro. Bili su to pravilni tupi udari što su dopirali iz kuće, prouzrokovani silovitim ljuljanjem kolevke po kamenom podu, a sa tim pokretom održavao je takt jedan ženski glas, pevajući živim tempom omiljenu strofu iz „Krave šarulje“:

*Videh je gde leži do-ole u o-onom zelenom lu-ugu;
Hodi, mila! pa da ti kažem gde!*

Ljuljanje kolevke i pesma istovremeno bi utihli načas, pa bi melodiju zamenio usklik, izveden najvišim glasovnim dometom:

„Bog da blagoslovi te tvoje dimajantske oči! I te obračiče kô salivene! I ta tvoja ustanca kô trešnja! I te butinice kô u Kubitona! I svaki delić tog tvog blagoslovenog telanca!“

Nakon ovog zazivanja, ljuljanje i pesma bi se nastavili, te bi „Krava šarulja“ krenula kao i pre toga. Tako su stajale stvari kad je Tes otvorila vrata i zaustavila se na otiraču sa unutrašnje strane praga, ispitujući pogledom scenu.

Unutrašnjost je, uprkos melodiji, delovala na devojčina čula neizrecivo sumorno. Od prazničnog poljskog veselja – belih haljina, buketića, vrbovih prutova, uskovitlanih pokreta na utrini, probleska nežnog osećanja prema neznanцу – do žute melanholije ovog prizora obasjanog jednom svećom, kakav korak! Sem drhtaja izazvanog tim

kontrastom, obuzeo ju je i neki leden samoprekor što se nije vratila pre, da pomogne majci u domaćim poslovima umesto što se odavala uživanjima napolju.

Majka je stajala okružena decom, onako kako ju je Tes i ostavila, presavijena iznad korita s rubljem od ponedeljka, čije se pranje i sad, kao i uvek, razvuklo do kraja nedelje. Iz tog korita je koliko juče – Tes je to osetila sa strašnom grižom savesti – izašla ista ta bela haljina na njenim leđima kojoj je tako nehajno nazelenila rubove na vlažnoj travi – a cedile su je i peglale lično majčine ruke.

Po običaju, gospođa Derbifild je održavala ravnotežu na jednoj nozi kraj korita, a druga joj je bila zauzeta malopre pomenutim poslom ljuljanja najmlađeg čeda. Klackalice kolevke obavljale su tešku dužnost toliko godina, pod težinom tolike dece na tom kamenom podu da su se maltene izravnale, a posledica je bio džinovski trzaj koji je pratio svaki zamah kolevke i bacakao bebu sa jedne na drugu stranu kao tkački čunak dok je gospođa Derbifild, uzbuđena svojom pesmom, gazila klackalicu sa svom bodrošću što je ostala u njoj nakon dugog dana kvašenja u sapunici.

Škripa-lup, škripa-lup, pevala je kolevka; plamen sveće se visoko protegao i počeo da poigrava gore-dole; voda je curila niz domaćičine laktove, a pesma je galopirala ka svršetku stiha; za sve to vreme, gospođa Derbifild je premeravala ćerku. Čak i sada, opterećena mladom porodicom, Džoun Derbifild je strastveno volela pesmu. Nije bilo tih stihova koji su doplovili u Blekmurski dô iz spoljašnjeg sveta a da im Tesina majka nije savladala melodiju za nedelju dana.

Iz crta te žene još je bledunjavo sjalo nešto od svežine, čak i od lepote njene mladosti; stoga nije bilo nemoguće da su lične draži kojima se Tes mogla podičiti najvećim delom bile dar od majke, te time i neviteške, neistorijske.

„Ja ću da poljuljam kolevku mesto tebe, majko“, reče nežno kći. „Ili da skinem svečanu haljinu pa da ti pomognem da cediš? Mislila sam da si davno završila.“

Majka nije bila kivna na Tes što ju je na toliko dugo ostavila da se sama-samcita bori s kućnim obavezama; zaista, Džoun ju je retko kad i kudila zbog toga jer je tek ovlašno osećala odsustvo Tesine pomoći, budući da je njen nagonski plan da sebi olakša rad počivao u odlaganju. Ove večeri, međutim, bila je čak raspoloženija nego inače. U njenom majčinskom pogledu bilo je neke snenosti, obuzetosti, ushićenja koje devojka nije mogla da razume.

„E pa, drago mi je što si došla“, izgovori majka čim je i poslednji ton pesme izašao iz nje. „’Oću da idem po tvog oca; nego, što je još bitnije, ’oću da ti ispričam šta je bilo. Ima da se obveseliš kô niko, slatko moje, kad budeš uznala!“ (Gospođa Derbifild je po pravilu govorila narečjem; njena ćerka, koja je završila svih šest razreda u državnoj školi, kod učiteljice školovane u Londonu, govorila je na dva jezika: narečjem u kući, manje-više; pravilnim engleskim van kuće i sa uvaženijim osobama.)

„Je l’ to doklen ja nisam bila tu?“ upita Tes.

„Jes!“

„Je l’ to ima neke veze s onim što je otac pravio od sebe čudilo u onoj kočiji danas po podne? Što je ono radio? Došlo mi u zemlju od stida da propa’nem!“

„Sve je to zbog toga i bilo! Otkrilo se da smo najveća gospoda u celoj zemlji – poreklom skroz unazad, mlogo pre Olivera Grombela – do doba neznabožaca Turaka – sa spomenicima, i kriptama, i grbovima, i amvlemima, i gospod bi ga znao čime sve još. U doba Svetog Čarlsa bili smo vitezovi Kraljevog hrasta, a pravo prezime bilo nam D’Erbervila!... Je

l’ ti ne raste srce u grudima? Eto za čega se otac dovezô kući u trocama; ne što je pio, kako narod pre’postavlja.“

„Drago mi je zbog toga. ’Oće l’ biti za nas od toga neke vajde, majko?“

„O, da! Smatra se da bi iz otoga mogle da proiziđu krupne stvari. Nema sumlje da će silesija naroda našeg staleža da se sjati ’vamo kočijama čim se račuje. Otac ti je to saznô dok se je vrcô iz Šastona, i ispričô mi je sav rodoslov o svemu tome.“

„’De je sad otac?“ odjednom upita Tes.

Majka joj umesto odgovora dade skroz nepovezano obaveštenje: „Danas je u Šastonu išô do doktora. Uopšte nije sušica, izgleda. Nego salo okolo srca, veli ovaj. Gledaj, evo ’vako.“ Džoun Derbifild, to izgovorivši, savi raskiseljeni palac i kažiprst u obliku slova C, a drugi kažiprst upotrebi kao pokazivač. „’U sadašnjem trenutku, veli on tvomju ocu, ’vama je srce opkoljeno skroz okolo tu, i skroz okolo tu; ovaj prostor je još otvoren, tako veli. ’I čim se to sretne, tad“ – gospođa Derbifild sastavi prste u pun krug – „vi odoste kô senka, gospodine Derbifilde, tako veli. ’Mož’ biti da potrajete deset godina, mož’ biti da odete za deset meseci ili deset dana.“

Tes poprimi uznemiren izgled. Da li je moguće da njen otac tako brzo zađe za večni oblak, bez obzira na svoju iznenadnu veličinu!

„Ali ’de je otac?“ ponovo upita.

Majčino lice odrazi negodovanje. „Ej, neću da mi se sad tu srdiš! Siroma’ čovek – tol’ko se je poremetio od tog uzdizanja posle parokove vesti – da je zapucô pravo Roliveru pre pola sata. ’Oće samo da povрати snagu za sutrašnji put sa onim tovarom košnica što moraju da se isporuče, bio – ne bio visokog roda. Mora da krene malo iza ponoći, pošto je put mlogo dug.“

„Da povrati snagu!“, plahovito izgovori Tes, a na oči joj navreše suze. „O bože! Ide u krčmu da povrati snagu! A ti se s time slažeš isto kô on, majko!“

Njen prekor i neraspoloženje kao da ispuniše čitavu sobu i dadoše zastrašen izgled nameštaju, i sveći, i deci što su se okolo igrala, i majčinom licu.

„Ne“, kaza majka naprasito, „ne slažem se ja. Čekala sam tebe da se pojaviš i preuzmeš kuću dok ja odem po njega.“

„Idem ja.“

„O, ne, Tes. Vid'la bi da nema svrhe.“

Tes nije nastavila raspravu. Znala je šta znači majčin prigovor. Kaput i šeširić gospođe Derbifild već su potajno visili na stolici kraj nje, spremni za taj smišljeni izlet, čiji je povod ova gospođa osuđivala više nego potrebu da na njega pođe.

„I odnesi *Veliki tumač sudbine* u pomoćnu zgradu“, nastavi Džoun, hitro brišući ruke i navlačeći odeću.

Veliki tumač sudbine bio je stara debela knjiga koja je počivala na stolu kraj njenog lakta, toliko pohabana od povlačenja po džepovima da su joj se margine stanjile do ivice sloga. Tes je uze, te majka krenu.

Ova namera da nahvata svog neodgovornog muža u gostionici spadala je u ona malobrojna uživanja koja su gospođi Derbifild još preostajala u glibu i kalu odgajanja dece. Da ga otkrije kod Rolivera, da posedi tamo sat-dva kraj njega i za to vreme odbaci svaku misao na decu i svaku brigu, to je nju ispunjavalo srećom. Tad je život zadobijao svojevrstan oreol, sjaj sunca na zalasku. Nevolje i druge realnosti poprimale su neku metafizičku neopipljivost i smanjivale se u puke mentalne fenomene pogodne za spokojnu kontemplaciju, i nisu više stajale kao neodložni, konkretni problemi koji pritiskaju i telo i dušu. Kad joj nisu neposredno pred očima, dečurlija su joj delovala kao prilično vedar i poželjan

dodatak životu, ne kao inače; nezgode svakodnevnog života nisu bile bez šaljivosti i veselja dok ih posmatra odande. Osetila bi se pomalo kao što se osećala nekada dok je sedela kraj svog budućeg venčanog muža, na istom tom mestu u vreme njegovog udvaranja, kad je žmurila pred manama njegovog karaktera i sagledavala ga isključivo u idealnom vidu zaljubljenog dragana.

Ostavši sama s mlađom decom, Tes najpre pođe u pomoćnu zgradu s *Tumačem sudbine* i gurnu ga pod slameni krov. Čudnovat fetišistički strah sprečavao je majku da dozvoli da ta prljava knjižurina ikada prenoći u kući, pa je stoga vraćana na svoje mesto nakon svakog konsultovanja s njom. Između majke s njenim tovarom sujeverja, narodnih predanja, narečja i usmeno prenošenih balada, svega onog što je naglo iščezavalo, i kćeri sa završenom državnom školom i standardnim znanjem stečenim po neprestano revidiranom programu, postojao je doslovno jaz od dvesta godina. Kad se nađu zajedno, našlo bi se suprotstavljeno i jakobinsko i viktorijansko doba.

Vraćajući se baštenskom stazom, Tes je mozgala šta li je to majka poželega da utvrdi pomoću te knjige baš tog dana. Nagađala je da tu ima neke veze ovo najnovije otkriće o precima, ali nije slutila da se ono tiče nje same. Odbacivši te misli, međutim, uposlila se fajtanjem rublja što se osušilo preko dana, u društvu s devetogodišnjim bratom Abrahamom i sestrom Elajzom Luizom od dvanaest i po godina, zvanom „Liza Lu“, pošto su najmlađi prethodno smešteni u krevet. Između Tes i prvog sledećeg deteta bio je razmak od preko četiri godine, pa ju je to stavljalo u položaj majčine zamenice kad ostane sama s mlađom braćom i sestrama. Sledeće po uzrastu nakon Abrahama bile su još dve devojčice,

Houp i Modesti; potom trogodišnji dečak, i najzad beba, koja je upravo bila napunila godinu dana.

Sve te mlade duše bile su putnici na brodu Derbifildovih – potpuno zavisne od suda dvoje odraslih Derbifilda kad su posredi njihova uživanja, njihove osnovne potrebe, njihovo zdravlje, čak i njihovo postojanje. Kad bi glave domaćinstva Derbifild odabrale da zaplove u poteškoće, katastrofu, gladovanje, boleštinu, uniženje, smrt, u istom pravcu bi pošlo i ovo pola tuceta malih zatočenika iz potpalublja, prinuđenih da plove s njima – šest bespomoćnih bića koja nikad nisu pitana ni žele li uopšte život, a kamoli da li žele život u takvim teškim uslovima kakve je podrazumevala pripadnost neuređenom domaćinstvu Derbifildovih. Pojedini bi voleli da znaju odakle izvesni pesnik, čija se filozofija danas smatra dubokom i pouzdanom podjednako kao što mu je pesma lepršava i čista, dobija to ovlašćenje da govori o „svetom planu Prirode“*.

Nizali su se sve kasniji sati, a nisu se pojavljivali ni otac ni majka. Tes je pogledala sa vrata i u mislima prošla kroz Marlot. Selo je sklapalo oči. Svud su se gasile sveće i lampe: u mislima je prosto videla gasilicu i pruženu ruku.

Majčin odlazak po oca naprosto je značio da umesto jednog treba dovesti dvoje. Tes je počela da shvata da čovek osrednjeg zdravlja, koji pritom smera da krene na put pre jedan noću, ne bi trebalo da bude u krčmi u ovaj pozni sat i da tamo proslavlja svoju drevnu krv.

„Abrahame“, reče ona bratiću, „metni kapu – ne bojiš se? – i otidi do Rolivera, pa vidi šta se zbiva sa ocem i majkom.“

---

* Iz Vordsvortove pesme „Stihovi pisani u rano proleće“. (Prim. prev.)

Dečak spremno skoči sa svoga sedišta i otvori vrata, a onda ga proguta noć. Prošlo je još pola sata; nisu se vraćali ni muškarac, ni žena, ni dete. Izgleda da je i Abrahama, poput njegovih roditelja, primamila i ulovila klopka gostionice.

„Moraću sama“, kaza.

Liza Lu je tad pošla na spavanje, pa se Tes, sve ih zaključavši, otisnu na svoj put kroz tamu, krivudavim sokakom ili ulicom nepredviđenom za brz hod; ulicom prosečenom pre nego što je svaka stopa zemlje imala vrednost, i kad su satovi s jednom kazaljkom dovoljno precizno delili dan.

Glava 4

ROLIVEROVA GOSTIONICA, USAMLJENA pivnica na kraju dugačkog i raštrkanog sela, mogla se podičiti samo dozvolom za prodaju pića izvan svojih prostorija; stoga je, pošto niko u njima nije mogao legalno piti, zvanična površina smeštaja za mušterije bila strogo ograničena na daščicu široku oko šest inča, a dugačku dva jarda, pričvršćenu za tarabu komadima žice da služi kao nekakva polica. Na tu dasku su žedni namernici spuštali svoje čaše dok stoje na putu i piju, a talog sa dna prosipali su na prašljivo tle kao Polinežani i žalili što ne mogu čestito da sednu i odmire se unutra.

To je važilo za namernike. Ali bilo je i mušterija iz mesta koje su gajile istu tu želju; a gde ima volje, tu ima i rešenja.

U ogromnoj spavaćoj sobi na spratu, čiji je prozor bio dobro zastrt velikim vunanim šalom koji je nedavno rashodovala gazdarica, gospođa Roliver, bilo se okupilo ove večeri više od deset duša, sve tražeći blaženstvo; svi odreda stari meštani bližeg kraja Marlota i redovni gosti ovog utočišta. Prostorije *Čiste kapljice*, krčme s pravom dozvolom na

drugom kraju rasutog sela, nisu samo zbog rastojanja bile praktično nedostupne stanovnicima ovog kraja već je i jedno neuporedivo ozbiljnije pitanje, kvalitet pića, potvrđivalo prevlađujući stav da je bolje piti kod Rolivera u nekom tavanskom budžaku nego kod onog drugog gazde u prostranoj kući.

Mršava postelja sa četiri stuba, koja je stajala u toj sobi, pružala je sedeći prostor za nekoliko osoba, nanizanih duž tri njene strane; još dva čoveka bila su se popela na komodu; jedan se odmarao na hrastovoj rezbarenj „skrinji“; dvojica na umivaoniku; jedan na šamlici; i tako su svi oni nekako komotno sedeli. Faza duševne utehe do koje su bili stigli u taj čas bila je ona gde se duša nadima izvan kože, pa su im se ličnosti toplo širile kroz čitavu sobu. U tom procesu, i odaja i njen nameštaj postajali su sve dostojanstveniji i raskošniji; šal obešen na prozoru poprimio je skupocenost tapiserije; mesingane ručice komode postale su zlatni zvekiri, a rezbareni stubovi kreveta kao da su bili u nekom srodstvu s veličanstvenim stubovljem Solomonovog hrama.

Gospođa Derbifild, pošto se nakon rastanka sa Tes hitro zaputila tamo, otvori ulazna vrata, prođe kroz sobu u prizemlju, koja je počivala u dubokoj tmuni, a onda odbravi vrata stepeništa kao onaj čiji prsti dobro poznaju trikove njenih reza. Njen uspon uz krivo stepenište bio je nešto sporiji, a kad joj je lice izronilo u svetlost nad poslednjom stepenicom, dočekano je piljenjem čitave družine okupljene u spavaćoj sobi.

„...budući da je ovo šačica mojih bliskih prijatelja koje sam pozvala da svrate da proslavimo do kraja šetnju s batinama o mom trošku“, uzviknu gazdarica začuvši bat koraka, glatko kao dete koje deklamuje lekciju iz katihizma, izvirujući preko stepenica. „O, to ste vi, gospođu Derbifild – bože

mili – kako ste me prepali! – mislila sam da je neki pandur kog mi šalju vlasti.“

Gospođa Derbifild bi pozdravljena pogledima i klimanjem glava ostatka konklave, pa se okrete tamo gde joj je sedeo muž. On je odsutno pevušio sebi u bradu, tihim glasom: „Dobar sam ja jednako kô pojedini narod! U Kingsbiru pod Grinhilom golemu porodičnu kriptu imam, i finije skelente no iko drugi u Veseksu!“

„Imam da ti kažem nešto što mi je u vezi s tim palo na pamet – jedan žestok projekt!“ , šapnu njegova razveseljena žena. „Vamo, Džone, zar me ne vidiš?“ Munula ga je, a on, gledajući kroz nju kao kroz prozorsko okno, nastavi svoj recitativ.

„Pssst! Ne pevajte toľko glasno, prijatelju“, reče gazdarica, „za slučaj da se neki preštavnik vlasti zatekne u prolazu, pa da mi ne oduzme licenzu.“

„Ispričô vam je šta nas je zadesilo, pre’postavljam?“ , upita gospođa Derbifild.

„Jes’ – donekle. Cenite da bi moglo tu da bude i nekih para?“

„Ah, to je još tajna“, mudro će Džoun Derbifild. „Međutim, dobro je da imaš kočiju za rođaka, pa makar se i ne vozô u njoj.“ Na to utiša svoj glas za slušateljstvo i produži manje čujno, mužu: „Otkako si donô ves’, sve razmišljam kako ima jedna velika bogata gospođa tamo kod Trantridža, na rubu Čejsa, što se preziva D’Erbervil.“

„Ej – šta to pričaš?“ , ogłosi se ser Džon.

Ona ponovi podatak. „Ta dama nam sigurno dođe neki rod“, kaza. „A moj projekt je da pošljemo Tes da se preštavi kô rod.“

„Ima neka gospođa tog prezimena, sad kad si pomenula“, reče Derbifild. „Parok Tringem nije se toga setio. Samo što ona nije ništa spram nas – neka naša mlađa grana, nesumljivo, izdžikljala mlogo posle doba normanskog kralja.“

Dok su pretresali ovo pitanje, ni on ni ona nisu primetili, tako uneti, da se u sobu ušunjao mali Abraham, te da iščekuje priliku da ih pozove da pođu kući.

„Bogata je i sigurno ima da se zainteresuje za curicu“, produži gospođa Derbifild, „a to će biti vrlo jedna fina stvar. Ne vidim što dve grane porodice ne bi išle jedna drugoj u pohode.“

„Jes’; i svi ćemo da se preštavimo kô rod!“ , vedro izgovori Abraham ispod okvira kreveta. „I svi da idemo da se vidimo s njom kad Tes bude prešla da živi kod nje; i da se vozamo u njenoj kočiji i da se odevamo u crno!“

„Otkud si se ti ovde stvorio, mali? Ala ti pričaš gluposti! Odlazi i igray se na stepenicama dok ti otac i majka ne budu spremni!... Daklem, valjalo bi da Tes ode do te druge pripadnice našeg roda. Sigurno ima da osvoji tu damu – ’ôće Tes; a to bi vrlo verovatno povelô i tome da je neki plemeniti gospodin uzme za ženu. Ukratko, znam.“

„Kako?“

„Gledala sam joj budućnos’ u *Tumaču sudbine* i baš je to ispalo! Da si samo vidô kako je lepa bila danas; koža joj meka kô u vojvotkinje.“

„Šta kaže ona sama na to što će da ide?“

„Nisam je pitala. Ne zna još ni da ima tak’u gospođu u rodu. Al’ to bi joj sigurno otvorilo put za velikolepnu udadbu, pa neće odbiti da pođe.“

„Tes je na svoju ruku.“

„Al’ u duši je spovodljiva. Prepusti je meni.“

Mada se ovaj razgovor vodio u četiri oka, do poimanja onih okolo dopro je dovoljan deo njegovog značaja da nago-vesti da Derbifildovi sad moraju razgovarati o težim brigama nego običan svet i da Tesi, njihovoj ljupkoj najstarijoj kćeri, predstoje lepi izgledi.

„Tes je zgodno stvorenjce, kô što rekoh sebi danas kad sam je vidô kako tabana po parokiji sa ostalima“, primeti jedan stariji pijanac u po glasa. „Samo što će Džoun Derbifild morati da povede računa o njoj, da joj ne zazeleni slad.“ Bio je to izraz toga kraja, s jednim naročitim značenjem, te ne usledi odgovor.

Razgovor je sad uvukao i sve ostale, a ubrzo se opet začu bat nogu u prolazu kroz sobu ispod njih.

„...budući da je ovo šaćica mojih bliskih prijatelja koje sam pozvala da svrate da proslavimo do kraja šetnju s batinama o mom trošku.“ Gazdarica je žurno opet iskoristila formulu koju je imala spremnu za uljeze, ali tad prepoznade da je novodošla ličnost Tes.

Čak i majčinom pogledu devojčin mladi lik izgledao je žalosno neprikladno usred alkoholnih isparenja koja su tu lebdela kao mnogo umesniji medijum za izborane srednje godine; i gotovo da nije ni bio nužan prekoran sev Tesinih tamnih očiju da otac i majka ustanu sa svojih sedala, na brzini ispiju ejl i pođu niz stepenice za njom, dok im je korake pratila opomena gospođe Roliver.

„Nemojte bučno, molila bi, ako biste bili tako dobri, dragi moji; inače bi mogla da ostanem bez svoje licenze, i da me izvode na sud, i ko zna šta još! Laka noć!“

Zaputili su se kući zajedno, pri čemu je Tes jednom rukom držala za mišicu oca, drugom gospođu Derbifild. On je, istina, popio veoma malo – ni četvrtinu količine koju redovni ljubitelj kapljice može da tresne pred crkvu nedeljom po podne i da ne pokaže ni najmanju smetnju u orijentaciji i klanjanju pred oltarom; ali slabost ser Džonove konstitucije umnogostručavala je posledice takvih njegovih sitnih pregrešenja. Izašavši na svež vazduh, bio je dovoljno nesiguran na nogama da sve troje, tako naređane, naginge čas kao da

marširaju u London, čas kao da marširaju u Bat – što je proizvodilo komičan efekat, vrlo čest kod porodica koje se noću vraćaju kući, i poput većine komičnih efekata ne baš toliko ni komičan u samoj suštini. Mati i kći su te prinudne iskorake i kontramarševe hrabro prikrivale od Derbifilda, njihovog uzročnika, koliko god su mogle, a takođe i od Abrahama i od sebe samih; pa su se tako mic po mic kretali ka kućnim vratima, ali kako stigoše bliže, glava porodice iznenadno udari u onaj raniji pripev, kao da hoće da potkrepi sebi dušu pred prizorom sićušnosti svog trenutnog obitavališta:

„U Kingsbiru po-orodičnu kriptu imam!“

„Pssst – ne luduj tako, Džeki“, reče njegova supruga. „Nije samo tvoja porodica bila znatna u starini. Gle Anktele, pa Horsije, pa i same Tringeme – zatrli se maltene kô i vi, mada ste vi bili veća gospoda, to stoji. Bogu fala, ja nisam nikad bila ni od kakve porodice, pa nemam čega ni da se stidim u tom pogledu!“

„U to ne budi tol'ko sigurna. Sudeći po tvojoj prirodi, uveren sam da ste se srozali gore od sviju nas i da ste svoje vreme bili sami kraljevi i kraljice.“

Tes promeni temu izgovorivši ono što joj je u tom trenutku bilo mnogo prisutnije u pameti negoli misli o precima: „Bojim se da otac neće biti u stanju da pođe tako rano noćas s košnicama na put.“

„Ja? Biću ja kô nov za sat-dva“, reče Derbifild.

Bilo je prošlo jedanaest sati kad je sva porodica polegala, a sa košnicama nije smeo poći kasnije od dva noću ukoliko misli da ih isporuči prodavcima na malo u Kasterbridžu pre no što osvane subotnji pijačni dan, jer do tamo se putovalo rđavim drumovima dobrih dvadeset do trideset milja, a konj i kola bili su mu među najsporijima. U pola dva gospođa

Derbifild uđe u veliku sobu gde je spavala Tes sa svom svojom mlađom braćom i sestrama.

„Nesrećnik ne moŽ’ da ide“, reče najstarijoj ćerki, čije su se krupne oči otvorile istog časa kad je majčina ruka dotakla vrata.

Tes sede u krevetu, zalutala u mutnom međuprostoru između sna i ovog obaveštenja.

„Ali neko mora“, odgovori. „Već je dockan za košnice. Uskoro je gotovo s rojenjem za ovu godinu, pa ako ih odložimo za idući pijačni dan, neće više niko ni da ih traži i ostaće nam neprodane.“

Gospođa Derbifild je izgledala kao da nije dorasla toj vanrednoj situaciji. „Možda bi pošô neki mlađi momak? Neki od oni’ što su se juče polomili da igraju s tobom“, hitro predloži.

„O, ne – to ne bi’ dozvolila ni za šta na svetu!“, ponosito izjavi Tes. „Pa još da svi saznaju razlog – bruka i sramota! Mislim da bi’ mogla ja ako bi pošô i Abraham da mi pravi društvo.“

Majka na kraju pristade na ovakav preraspored. Mali Abraham je probuđen iz dubokog sna u uglu iste odaje i nateran da se obuče dok je umom još bio u onom drugom svetu. Za to vreme se Tes i sama žurno obukla, pa potom, upalivši fenjer, zajedno se zaputiše u štalu. Klimatava mala kola već su bila natovarena, te devojka izvede konja Princa, samo malčice manje rabatnog od vozila.

Jadni stvor začuđeno se obazreo oko sebe, pogledao u noć, u fenjer, u njihove dve prilike kao da ne može da poveruje da je pozvan da izađe i radi u taj čas kad je svakom živom biću određeno da bude u zaklonu i na počinku. Stavili su u fenjer zalihu okrajaka sveće, okačili ga o spoljašnji bok tovara, pa poterali konja, isprva koračajući kraj njega na uzbrdicama puta kako ne bi preopteretili živinče tako slabe

čilosti. Da bi obodрили i sebe koliko je moguće, napravili su veštačko jutro uz pomoć fenjera, malo hleba s maslacem i sopstvenog razgovora, pošto je svanuće pravog jutra još bilo daleko. Malo se bolje razbudivši (jer sve dotad se kretao u nekoj vrsti transa), Abraham udari u priču o neobičnim oblicima koje poprimaju razni tamni predmeti naspram neba; o tom drvetu što izgleda kao razjareni tigar što iskače sa svoga legala; o onom što liči na džinovu glavu.

Prošavši varošicu Storkasl, gluvu i usnulu pod debelim smeđim slamenim krovovima, izbili su na uzvisitije tle. Još više, njima sleva, čuka zvana Balbarou ili Bilbarou, bezmalo najviša u Južnom Veseksu, uzdizala se u nebo, opasana svojim zemljanim usecima. Odatle je dugi put neko vreme išao poprilično ravno. Popeli su se napred u kola, a Abraham zapade u duboke misli.

„Tes!“, izgovori uvodnim tonom nakon kraće ćutnje.

„Da, Abrahame?“

„Je l’ ti nije milo što smo postali gospođa?“

„Ne posebno.“

„Ali milo ti je valjda što će’ da se udaš za gospodina?“

„Šta?“, kaza Tes digavši glavu.

„Što će naša važna rođaka da ti pomogne da se udaš za gospodina.“

„Ja? Naša važna rođaka? Nemamo takvu rođaku. Ko ti je to usadio u glavu?“

„Čuo sam kako pričaju o tom kod Rolivera kad sam išô da nađem oca. Ima jedna bogata gospođa od našeg roda tamo u Trantridžu i majka reče, ako odeš da se preštaviš toj gospođi kô rod, ona će da ti otvori pute da se udaš za gospodina.“

Sestra mu se naglo ukoči i utonu u zamišljenu ćutnju. Abraham je pričao dalje, više iz zadovoljstva što izgovara reči nego radi publike, pa mu sestrina rasejanost nije predstavljala

nikakvu smetnju. Naslonio se na košnice i, zagledan naviše, izricao zapažanja o zvezdama, čija su hladna bila udarala među crnim bezdanima nad njima, u spokojnoj izdvojenosti od ova dva daška ljudskog života. Pitao je koliko su daleko te treptalice, i da li je Bog sa njihove druge strane. Ali malo-malo pa bi se njegovo dečje čavrljanje vratilo na ono što je na njegovu maštu ostavilo još dublji utisak nego ta čudesa božje tvorevine. Ako bi se Tes obogatila udajom za gospodina, da li bi imala dovoljno para da kupi toliko veliko uveličavajuće staklo da joj primakne zvezde blizu kao što je blizu Netlkom Taut?

Obnavljanje ove teme, koja kao da je zaposela čitavu porodicu, ispuni Tes nestrpljenjem.

„Pusti to sad!“, uzviknu.

„Ti reče da su zvezde svetovi, Tes?“

„Da.“

„Skroz kô naš?“

„Ne znam; ali mislim da je tako. Ponekad izgledaju kao jabuke na onom našem stablu. Većina odlična i zdrava – tek poneka ukvarena.“

„A na kakvoj mi živimo – odličnoj ili ukvarenoj?“

„Ukvarenoj.“

„Baš maler što nismo potreveli neku zdravu kad ih je još toľko bilo!“

„Da.“

„Je l' to stvarno tako, Tes?“, upita Abraham okrenuvši se ka njoj, pod silnim utiskom, pošto je razmotrio ovaj redak podatak. „Kako bi bilo da smo potreveli zdravu?“

„Tja, otac ne bi kašljao i vukao se kao sad, i ne bi se nacvrcao toliko da ne može na ovaj put; i majka ne bi povazdan prala a da nikad ništa ne završi.“

„A ti bi već bila bogata dama, pa ne bi morala da se obogatiš udajom za gospodina?“

„O, Ebi, nemoj – ne pričaj više o tome!“

Ostavljen svojim umovanjima, Abraham uskoro posta sanjiv. Tes nije bila vična kočijašenju, ali učinilo joj se da bi mogla privremeno da preuzme na sebe čitavo upravljanje tovarom i pusti Abrahama da odspava ako želi. Napravila mu je svojevrсно гнездо ispred košnica, tako da ne može ispasti, pa dohvatila dizgine sopstvenim rukama i produžila truckajući se kao i pre.

Princ je zahtevao tek površnu pažnju, budući da mu je manjkalo energije za ma kakve suvišne pokrete. Pošto više nije imala saputnika da je razonodi, Tes zapade u još dublje sanjarije, navaljena leđima na košnice. Nemušta povorka drveća i vrzina što je promicala pored njenih ramena pripojila se fantastičnim prizorima izvan stvarnog sveta, a povremeni huk vetra postajao je uzdah nekakve gorostasne tužne duše, protegnut isto koliko vasseljena u prostoru i koliko istorija u vremenu.

A potom, razmatrajući splet događaja u vlastitom životu, kao da je uvidela taštinu očevog ponosa; gospodskog prosca koji je čeka u majčinoj uobrazilji; prosac je pravio grimase i smeja se njenom siromaštvu i njenom maglovitom viteškom poreklu. Sve je postajalo sve luđe i više nije ni znala kad joj je prošlo vreme. Iznenadan trzaj drmnu je na sedalu i ona se probudi iz sna kom se i sama predala.

Bili su prevalili veliki put od trenutka kad je izgubila svest, a kola su stala. Odnapred dopre potmulo brektanje, nenalik ničemu što je čula u svom životu, a za njim uzvik: „Ej tamo!“

Fenjer okačen o njena kola bio se ugasio, ali drugi joj je sijao u lice – mnogo jarkiji nego njen. Desilo se nešto

strašno. Konjska oprema se upetljala oko nekog predmeta koji im je preprečio put.

Preneražena, Tes skoči i otkri užasnu istinu. Brektanje je izbijalo iz očevog nesrećnog konja Princa. Jutarnja poštanska kola na svoja dva bešumna točka, hitajući kao i uvek strelovito tim puteljcima, naletela su na njenu sporu i neosvetljenu zapregu. Šiljata ruda kola zarila se ubogom Princ u grudi kao mač i iz te rane je potokom brizgala njegova životodavna krv, uz šuštanje se slivajući na put.

U svome očaju Tes priskoči i položi šaku na tu rupu, no jedini ishod beše taj što su je od lica do krila poškopile grimizne kapi. Tada ustade, bespomoćno posmatrajući. I Princ je stajao čvrsto i nepomično dokle god je mogao; potom iznenadno klonu i složi se kao hrpa.

Tad joj se bio pridružio i kočijaš poštanskih kola, te krenu da vuče i ispreže vrelo Prinčevo truplo. Ali konj je već bio mrtav, pa se kočijaš, videći da se trenutno više ništa ne može učiniti, vrati sopstvenom živinčetu, koje je bilo nepovređeno.

„Išla si pogrešnom stranom“, kaza. „A ja sam u obavezi da nastavim put s poštanskim džakovima, pa bi ti najbolje bilo da ostaneš tu sa tim tovarom. Čim uzmognem, poslaću nekog da ti pomogne. Razdanjuje se, nemaš čega da se bojiš.“

Popeo se i žurno produžio svojim putem; Tes je pak stajala i čekala. Vazduh je postao bleđ, ptice su se stresale u živicama, budile se i cvrkutale; puteljak je pokazivao svoje belo lice, a Tes je pokazivala svoje, još belje. Velika lokva krvi pred njom već je popimala dugine prelive zgrušavanja, a kad se rodilo sunce, iz nje blesnu stotinu prizmatičnih nijansi. Princ je ležao opružen kraj nje, miran i krut; oči su mu bile poluotvorene, a rupa u grudima uopšte nije delovala dovoljno veliko da istoči iz njega sve ono što ga je pokretalo.

„Ja sam za sve ovo kriva – za sve ja!“, zavapi devojkica zureći u taj prizor. „Nema za mene opravdanja – nijednog. Od čega će sad živeti majka i otac? Ebi, Ebi!“ Prodrmusala je dete, koje je tvrdim snom prespavalo čitavu katastrofu. „Ne možemo dalje s tovarom – Princ je poginuo!“

Kad je Abraham sve shvatio, u njegovo mlado lice neočekivano se urezaše pedesetogodišnje bore.

„Bože, a koliko juče igrala sam i smejala se!“, nastavi ona sama za sebe. „Kad pomislim kakva sam glupača bila!“

„Ovo je zato što smo na ukvarenoj zvezdi, a ne na zdravoj, jelda, Tes?“, promrmlja Abraham kroz suze.

U tišini su čekali izvesno vreme, naizgled beskonačno. Najzad im nekakav zvuk i predmet koji se bližio potvrdiše da je kočijaš poštanskih kola održao reč. Nailazio je radnik jednog seljaka iz okoline Storkasla, vodeći malog, jakog konja. Upregli su ga u taljige s košnicama umesto Princa, te tovar pođe ka Kasterbridžu.

Uveče tog istog dana prazne taljige su ponovo stigle do mesta nesreće. Princ je ležao tamo u jarku još od jutra, ali mesto gde je bila ona lokva krvi i sad se videlo nasred puta, premda su je razgazila i otrla kola u prolazu. Sve što je ostalo od Princa natovareno je sad na taljige koje je on sam nekada vukao, pa je, s kopitima u vazduhu i potkovicama što su blistale u svetlosti sunčevog smiraja, prevalio tih osam do devet milja do Marlota.

Tes je bila pošla ranije. Kako da saopšti vest, to već nije mogla ni da zamisli. Njenom jeziku je laknulo kad je policima roditelja shvatila da već znaju za gubitak, premda to nije umanjilo samoprekor kojim je nastavila da zasipa sebe zbog svoga nehaja.

Ali sama neuređenost tog domaćinstva pretvorila je nesreću u nešto manje strašno za njih nego što bi bilo za

kakvu naprednu porodicu, iako je u ovom slučaju značila propast, dok bi drugima samo značila neprijatnost. Na licima Derbifildovih nije se ogledalo nimalo one usplamtele srdžbe s kakvom bi se obrušili na ćerku roditelji koji gaje veće ambicije u pogledu njene dobrobiti. Niko nije optuživao Tes kao što je ona optuživala sebe.

Kada se otkrilo da će strvoder i štavilac dati tek koji šiling za Prinčevo truplo zbog njegove oronulosti, Derbifild se pokazao dostojan situacije.

„Ne“, stoički je rekao. „Neću da prodam njegovo staro telo. Kad smo mi D’Erbervili bili vitezi s posedima, nismo prodavali svoje bojne atove da budu mačja hrana. Neka im njihovi šilinci! Valjano me je služio za života, pa se neću rastati od njega ni sad.“

Sutradan je na kopanju groba za Princa u vrtu radio marljivije nego što je mesecima radio na njivi za svoju porodicu. Kad je raka bila spremna, Derbifild i njegova žena vezaše uže oko konja i dovukoše ga stazom do nje, a deca su ih pratila u pogrebnoj povorci. Abraham i Liza Lu su jecali, Houp i Modesti su davale oduška bolu bučnim drečanjem koje je odjekivalo o zidove; a kad je Princ svaljen unutra, okupili su se oko groba. Hranilac im je oduzet; šta će i kako će sad?

„Je l’ on sad otišô u raj?“, upitao je Abraham između dva jecaja.

Tad je Derbifild krenuo da nagrće lopatom zemlju, te deca iznova zaplakaše. Sva osim Tes. Njeno je lice bilo suvo i bledo, kao da u sebi vidi ubicu.

Glava 5

PUTUJUĆA TRGOVINA, KOJA ponajviše zavisi od konja, istoga trena bila je potpuno ometena. U daljini je pretila nevolja, a možda i potpuna nemaština. Derbifild je bio ono što se u tom kraju naziva „vrbov klin“; imao je valjane snage da povremeno nalegne; ali nije se smelo računati da će se to „povremeno“ podudariti sa onim satom kad je potreban; a kako nije bio navikao na svakodnevno argatovanje redovnih radnika, nije se pokazivao kao posebno istrajan čak ni kad se ta dva podudare.

U međuvremenu, budući da je lično ona i uvukla roditelje u to živo blato, Tes je ćutke razmišljala kako bi im pomogla da se iz njega išćupaju, a onda je majka potegla svoj plan.

„Moramo da pri’vatamo i dobro i zlo, Tes“, kaza ona, „a tvoja visokorodna krv nije mogla biti otkrivena u poželjniji tren. Prijatelj se u nevolji poznaje. Znaš li da ima jedna vrlo bogata gospođa D’Erbervil što živi na obodu Čejsa, a sva je prilika da nam je u srodstvu? Moraš da odeš k njoj i preštaviš se kô rod, i da zaišteš neku pomoć u ovoj našoj mucu.“

„Ne bi mi bilo drago to da radim“, reče Tes. „Ako postoji takva gospođa, dosta bi nam bilo već i da se pokaže prijateljski – a ne da očekujemo da nam pomaže.“

„Ti bi’ mogla da je obrlatiš sve da ti učini, draga moja. A uz to, tu možebit’ ima i ponešto što ti ne znaš. Ja sam čula što sam čula, pa ti vidi.“

Tegobna svest o šteti koju je izazvala navela je Tes da bude pokornija prema majčinim željama nego što bi to inače bila; ali nije uspevala da shvati zašto njena majka nalazi takvo zadovoljstvo u razmatranju jednog poduhvata koji nosi, bar za nju, tako sumnjivu dobit. Majka se možda i raspitala i otkrila da je ta gospođa D’Erbervil dama jedinstvenih vrlina i milosrđa. Ali zbog ponosa je Tesi uloga siromašne rođake bila naročito odbojna.

„Radije bi’ pokušala da nađem posla“, promrmljala je.

„Derbifilde, ovo možeš ti da središ“, reče njegova žena okrećući se ka njemu, tamo gde je sedeo, u pozadini. „Ako ti kažeš da treba da ide, ići će.“

„Ne volim da mi deca idu da ih zagleda nepoznata rodbina“, promrsi on. „Ja sam glava najplemenitijeg ogranka roda i treba da se držim u skladu s time.“

Njegov razlog protivljenja kćerinom odlasku bio je za Tes gori od sopstvene zamerke tom putu. „Tja, pošto sam ja ubila konja, majko“, žalostivo reče, „verovatno je red da ja nešto i uradim. Nemam ništa protiv da idem i da je vidim, ali iskanje pomoći morate prepustiti meni. I ne zamišljaj kako će mi naći priliku – glupo je.“

„Vrlo valjano rečeno, Tes“, primeti otac jezgrovito.

„Ko je rekô da tako nešto zamišljam?“, upita Džoun.

„Slutim ja da ti je to u glavi, majko. Ali ići ću.“

Ustavši rano sledećeg dana, zaputila se peške u varoš na brdu, zvanu Šaston, i tamo iskoristila putnička kola koja

su dvaput nedeljno išla iz Šastona na istok, u Čejsboro, i prolazila pored Trantridža, parohije gde se nalazio dom neodređene i misteriozne gospođe D’Erbervil.

Tog nezaboravnog jutra put je vodio Tes Derbifild posred severoistočnih talasa Dola u kom se rodila i u kom je proticao njen život. Blekmurski dô za nju je bio čitav svet, a njegovi stanovnici time sav ljudski rod. Sa kapija i ograda Marlota gledala je niz njega u doba začuđenih dana ranog detinjstva, a ono što je za nju bilo misterija tad nije bilo mnogo manja misterija ni sad. Svakodnevno je sa svoga prozora videla tornjeve, sela, jedva razaznatljive bele gospodske kuće, a pre svega grad Šaston kako veličanstveno stoji na svom visu, s prozorima koji na predvečernjem suncu sijaju kao svetiljke. Nikad nije bila u tom mestu, pa čak i u Dolu samo su joj mala područja bila znana iz neposrednih istraživanja. Još manje je putovala izvan doline. Svaki obris okolnih brda bio je njoj blizak poput rođaćkih lica; no njen sud o onom što leži tamo dalje zasnivao se na učenjima seoske škole, gde je bila najbolji đak u vreme kad ju je završila, godinu ili dve pre ovog dana.

U to rano doba veoma su je volela druga deca njenog pola i uzrasta i viđana je često po selu kao jedna od tri – sve bezmalo isto godište – dok se vraćaju kući iz škole naporedo; Tes je bila u sredini – u ružičastoj školskoj kecelji sa fino odštampanom mrežastom šarom, obučenom preko krute haljine koja je izgubila prvobitnu boju i postala bezlično trećerazredna – i marširala dugim, mršavim nogama u tesnim čarapama što su na kolenima imale rupe nalik lestvicama, iscepane od klečanja po putevima i nasipima u potrazi za biljnim i mineralnim blagom; njena kosa, tada boje zemlje, visila je poput kuka za lonce; ruke devojčica

sleva i zdesna počivale su oko Tesinog struka; njene pak mišice na ramenima te dve potpore.

Kad je Tes poodrasla i počela da uviđa kako stoje stvari, zauzela je poprilično maltusovski stav prema majci zato što joj nepromišljeno podaruje tolike male sestre i braću, a zna da je takva muka nahraniti ih i obući. Majčina pamet bila je pamet srećnog deteta: Džoun Derbifild naprosto je bila još jedno dete, i to ne najstarije, u vlastitoj brojnoj porodici onih što čekaju na Proviđenje.

Međutim, Tes je razvila čovečnu blagonaklonost prema malima, te da bi im što olakšala, krenula je, čim je završila školovanje, da pomaže pri skupljanju sena ili žetvama na susednim imanjima, ili pak pri muži ili bućkanju maslaca, što je naučila dok je otac držao krave; a kako je imala spretne ruke, u takvom se poslu odlikovala.

Svaki dan kao da je na njena mlada pleća svaljivao sve više porodičnih tereta, te je došlo kao nešto najprirodnije to da Tes treba da bude zastupnik Derbifilda u gospodskoj kući D'Erbervila. U ovom slučaju mora se priznati da su Derbifildi rešili da pokažu svoju najlepšu stranu.

Iz kola se iskrcala na raskršću kod Trantridža i peške sišla niz brdo u pravcu oblasti znane pod imenom Čejs, na čijem se rubu, kao što je obaveštena, nalazilo prebivalište gospođe D'Erbervil, zvano Padine. Ono nije bilo plemićki dvor u pravom smislu te reči, s njivama, pašnjacima i gundavim seljacima iz kojih vlasnik mora milom ili silom da cedi prihode za sebe i svoju porodicu. Bilo je više, mnogo više; seoska kuća sagrađena za čisto i prosto uživanje, bez ijednog jutra neprijatne zemlje pripojene za njega, izuzev onog najnužnijeg za potrebe stanara i male ukrasne farme koju je držala vlasnica, a održavao ekonom.

Prva se na vidiku pojavila nadzornička zgrada od grimizne cigle, do strehe u gustom zimzelenom rastinju. Tes je mislila da je to sama gospodska kuća sve dok se i to drugo zdanje, pošto je ušla na sporednu kapiju sa izvesnom strepnjom i produžila ka mestu gde je staza skretala, nije propisno ukazalo pred njenim očima. Bilo je nedavnije gradnje – uistinu, maltene novo – i iste snažne crvene boje nadzornikovog staništa što je činila takav kontrast s četinarima. Daleko iza ugla kuće – koja se uzdizala kao cvet muškatele usred prigušenijih okolnih boja – protezao se meki azurni predeo Čejsa – uistinu pradrevan pojas šumovite zemlje, jedna od poslednjih preostalih nesumnjivo iskonskih dubrava u Engleskoj, gde se na stoletnim hrastovima još mogla naći druidska imela i gde su džinovske tise, nezasađene ljudskom rukom, rasle isto onako kao i onda kad su im grane sečene za lukove. Čitava ova šumska starina, međutim, iako vidljiva sa Padina, bila je izvan samih granica imanja.

Sve na ovom ulickanom posedu bilo je vedro, napredno i lepo održavano; jutra i jutra staklenika prostirala su se niz kose do gajeva u podnožju. Sve je ličilo na novac – na poslednji novčić izašao iz kovnice. Staje, delom zaklonjene austrijskim borovima i zimzelenim hrastovima, a opremljene svim najnovijim uređajima, izgledale su uzvišeno kao seoska crkva. Na prostranom travnjaku nalazio se kitnjast šator, ulazom okrenut ka njoj.

Prosta Tes Derbifild stajala je piljeći, napola u stavu uzbuđene, na ivici pošljunčane čistine. Noge su je donele do te tačke pre nego što je do kraja shvatila gde je, a sad se sve kosilo s njenim očekivanjima.

„Mislila sam da smo stara porodica, a ovo je sve novo!“, izgovori u svojoj bezazlenosti. Žalila je što je tako spremno

poklekla pred majčinim planovima za „preštvavljanje“ i što nije nastojala da nađe pomoć bliže kući.

Ti D'Erbevili – ili Stouk-D'Erbevili, kako su se najpre prezivali – koji su posedovali sve ovo bili su donekle neobična porodica za tako staromodan deo zemlje. Paroh Tringem je govorio istinu kad je rekao da je naš traljavi Džon Derbifild jedini pravi direktni predstavnik starog roda D'Erbevila koji još postoji u toj grofoviji ili njenoj okolini; mogao je dodati, što je vrlo dobro znao, da Stouk-D'Erbevili nisu D'Erbevili od pravog stabla ništa više nego on sam. Pa ipak, mora se priznati da je ta porodica činila veoma dobro drvo za kalemljenje jednog prezimena kojem je očajnički bilo potrebno takvo obnavljanje.

Kada se nedavno preminuli stari gospodin Sajmon Stouk obogatio na severu kao častan trgovac (neki vele – i kao zeleanaš), rešio je da se skrasi kao žitelj grofovije na jugu Engleske, izvan domašaja svoje poslovne oblasti; a to uradivši, osetio je i potrebu za novim početkom pod prezimenom koje ga ne bi previše jasno poistovetilo s dovitljivim preprodavcem iz prošlosti i koje bi bilo manje sveprisutno od onog prvog, prostačkog. Pošto je okapao čitav sat u Britanskom muzeju nad stranicama dela posvećenih ugašenim, poluugašenim, zaboravljenim i upropašćenim porodicama koje pripadaju delu Engleske gde je on smerao da se nastani, dokonao je da prezime D'Erbevili izgleda i zvuči podjednako lepo kao i sva ona: u skladu s time, prezime D'Erbevili je pridodato njegovom rođenom prezimenu, za njega i njegove naslednike, zauvek. Pa ipak, on u tom smislu nije bio čovek neobuzdane uobrazilje i zato je pri iscertavanju porodičnog stabla na ovoj novoj osnovi odgovorno razumno podesio brakove i aristokratske veze, ne ubacivši ni jednu jedinu titulu iznad strogo umerene.

O ovom plodu mašte jedna Tes i njeni roditelji, razume se, ništa nisu znali – na svoju ogromnu žalost; uistinu, sama mogućnost takvog pridodavanja bila je njima nepoznata i pretpostavljali su da je prezime, iako njegova preimućstva mogu biti dar sreće, čoveku dato prirodom.

Tes je još stajala i oklevala kao kupač koji se sprema da se zagnjuri, takoreći ne znajući da li da uzmakne ili da istraje, kad neka prilika izađe iz tamnog trouglastog ulaza šatora. Bila je to prilika visokog mladića koji je pušio.

Imao je gotovo garavu put i pune usne, rđavo oblikovane mada crvene i glatke, nad kojima su se crneli lepo negovani brkovi ufitljenih vrhova, iako mu nije moglo biti više od dvadeset četiri godine. Uprkos varvarskim primesama, bilo je neke jedinstvene sile u konturama lica ovog džentlmena, kao i u njegovim drskim, nemirnim očima.

„Dakle, lepote moje, šta mogu da učinim za vas?“, kaza on prilazeći. A kad opazi da ona stoji potpuno pometena, produži: „Nemojte se ustručavati. Ja sam gospodin D'Erbevili. Jeste li pošli meni ili mojoj majci?“

Ovo otelotvorenje jednog D'Erbevila i prezimenjaka razlikovalo se još više od onog što je Tes očekivala od te kuće i poseda. Maštala je o nekom vremešnom i uzvišenom licu, sublimaciji svih derbevilijskih crta, licu izbrazdanom ova-ploćenim uspomenu koje hijeroglifima ispisuju vekove njenog roda i engleske istorije. Ali skupila je hrabrost da obavi posao koji je pred njom, pošto već nije mogla od njega da se izvuče, i odgovorila:

„Pošla sam da se vidim s vašom majkom, gospodine.“

„Nažalost, ne možete se videti s njom – nije joj dobro“, odgovori trenutni predstavnik krivotvorene kuće; jer to je bio gospodin Alek, sin jedinac nedavno preminulog gospodina.

„Zar ne mogu ja da vam izađem u susret? Povodom kakvog posla želite da se vidite s njom?“

„Nije posredi posao – nego – ne mogu baš reći šta!“

„Zadovoljstvo?“

„O, ne. Ovaj, gospodine, ako vam kažem, izgledaće...“

Tesina svest o izvesnoj sumanutosti njenog poslanja bila je sada toliko jaka da su joj se, bez obzira na strahopoštovanje prema njemu i na uopštenu neprijatnost što je tu, rumene usne izvile ka osmehu, što se veoma dopalo garavom Aleksanderu.

„Izuzetno je glupo“, zamuca, „bojim se da ne mogu da vam kažem!“

„Nema veze; ja volim gluposti. Pokušajte ponovo, draga moja“, ljubazno reče on.

„Majka je tražila da pođem“, produži Tes, „i stvarno, i sama sam bila naumila da to uradim. Ali nisam mislila da će ovako biti. Došla sam, gospodine, da vam kažem da smo mi od istog roda kao vi.“

„Opa! Siromašni rođaci?“

„Da.“

„Stoukovi?“

„Ne; D’Erbervili.“

„Da, da; hoću reći, D’Erbervili.“

„Ime nam se izopačilo u Derbifild, ali imamo nekoliko dokaza da smo D’Erbervili. Proučavaoci starina drže da jesmo – i – i imamo jedan stari pečat s propetim lavom na štitu, a nad njim je zamak. I imamo veoma staru srebrnu kašiku, zaobljenog kusala kao neka mala kutlača, i ona je označena istim zamkom. Ali toliko se izlizala da majka njom meša čorbu od graška.“

„Zamak srebrne boje svakako je u kruni mog grba“, prijatno reče on. „A na štitu mi je propeti lav.“

„I tako majka reče da bi trebalo da vam se obznanimo – pošto smo nesrećnim slučajem ostali bez konja, a najstarija smo grana porodice.“

„Vrlo učtivo od vaše majke, izvesno. A ja prvi ne žalim zbog njenog poteza.“ To izgovorivši, Alek pogleda u Tes, i to tako da je malčice pocrvenela. „I dakle, slatka moja devojko, ti si nama došla u prijateljsku posetu, kao rodbini?“

„Valjda tako“, spleteno će Tes, ponovo poprimivši izgled kao da joj je neprijatno.

„Pa dobro – nema u tome nikakvog zla. Gde živiš? Čime se baviš?“

Ona mu ukratko saopšti osnovno o sebi, a odgovarajući na dalje ispitivanje, pomenu kako smera da se vrati sa istim prevoznikom koji ju je i doveo.

„Još dugo neće on stići do raskršća kod Trantridža. Kako bi bilo da prošetamo imanjem da prekratimo to vreme, slatka moja rođako?“

Tes je želela da skрати posetu koliko god je moguće; no mladić je navaljivao, te ona pristade da mu se pridruži. Poveo ju je po travnjacima, između leja, u oranžerije; odatle u voćnjak i staklene bašte, gde je upita voli li jagode.

„Da“ reče Tes, „kad su zrele.“

„Ovde ih već ima.“ D’Erbervil krenu da bere primerke tog voća za nju i da joj ih pruža unazad njoj onako savijen; ubrzo potom, odabравši jedan naročito lep proizvod od sorte „britanska kraljica“, uspravi se pa držeći je za peteljku, prinese jagodu njenim ustima.

„Ne – ne!“; brzo izgovori ona postavivši prste između njegove šake i svojih usta. „Radije bih da je uzmem svojom rukom.“

„Gluposti!“; nepopustljivo će on; te tako ona, pomalo u neprilici, razdvoji usne i prihvati plod.

Neko vreme su proveli švrljajući tako besciljno, pri čemu je Tes poluzadovoljno, polunevoljno jela sve čime je D'Erbervil ponudi. Kad više nije mogla da proguta ni jagodu, napunio joj je njima korpicu, a onda su prošli okolo do ružinih drvaca, gde je nabrao cvetova i dao joj ih da zakiti nedra. Poslušala ga je kao što se sluša u snu, a pošto više nije imala gde da udene cvet, on joj lično zataknu pupoljak-dva za šešir i dopuni joj korpu do vrha ostalim ružama, rasipan usred svog obilja. Na kraju, pogledavši na sat, reče: „Dakle, taman dok još nešto pojedješ, biće ti vreme da pođeš ako hoćeš da uloviš prevoznika za put do Šastona. Hodi ovamo, da vidim šta mogu da nađem za klopanje.“

Stouk-D'Erbervil povede je natrag na travnjak pa u šator, gde je ostavi i ubrzo se pojavi s kotaricom u kojoj je bila laka užina, te lično postavi jelo pred nju. Očigledno je ovaj džentlmen želeo da ga sluge ne uznemiravaju u prijatnom razgovoru udvoje.

„Ne smeta ti da zapalim?“, upita.

„O, ni najmanje, gospodine.“

Posmatrao je njeno ljupko i njega nesvesno grickanje kroz povesma dima što su proplitala šator, a Tes Derbifild nije ni slutila, dok je nevino gledala naniže, u ruže na svojim grudima, da se iza plavetne narkotične izmaglice nalazi potencijalni „tragični nevaljalac“ njene drame – onaj koji ima sve šanse da bude krvavocrveni zrak u spektru njenog mladog života. Posedovala je određen atribut koji joj u tom trenutku nije išao naruku; a upravo je on prikivao oči Aleka d'Erbervila za nju. Bila je to bujnost njenog obličja, punoća stasa zbog koje je više izgledala kao žena nego što je to zaista bila. Tu odliku je nasledila od majke, bez onih osobina koje označava. Ona joj je povremeno mučila dušu, sve dok joj drugarice nisu rekle da će tu manjkavost izlečiti vreme.

Ubrzo je pojela užinu. „Sad idem kući, gospodine“, reče ustajući.

„A kako te zovu?“, upita on pošto joj se pridružio i ispratio je stazom sve dok im kuća nije nestala sa vidika.

„Tes Derbifild, dole u Marlotu.“

„I kažeš da su tvoji ostali bez konja?“

„Ja – ja sam ga usmrtila“, odgovori ona, a oči joj se napuniše suzama dok je podrobno pričala o Prinčevoj smrti. „I ne znam kako da pomognem ocu da bih se iskupila!“

„Moraću da promislim da li bih mogao nešto da učinim. Majka ti mora naći neku službu. Samo, Tes, nemoj te gluposti o 'D'Erbervilima: – nek bude ipak 'Derbifild', znaš – to je skroz drugo prezime.“

„Ja bolje ne bih ni poželela“, uzvratila ona donekle dostojanstveno.

Načas – samo načas – kad su se našli na zavijutku staze, između visokih rododendrona i četinara, pre nego što se nadzornikova kuća ukazala pred njima, on se naže licem ka njoj kao da... ali ne: promislio je bolje i pustio je.

Tako je to počelo. Da je pronikla u značaj tog susreta, možda bi i upitala zašto je osuđena da je tog dana vidi i za njom zažudi pogrešan čovek, a ne neki drugi, ispravan i poželjan u svakom pogledu – onoliko koliko ljudski rod može iznedriti ispravnog i poželjnog; a ipak, za onog koji je među svim njenim poznanicima mogao biti najbliži takvo-me, ona je bila tek prolazni utisak, napola zaboravljen.

U tom rdavo promišljenom sprovođenju dobro promišljenog plana, poziv retko dozove traženoga, čovek kog vredno voleti retko se podudara s časom za ljubav. Priroda ne kaže često „Gledaj!“ svom jadnom stvoru u trenutku kad gledanje može povesti srećnom ishodu; niti odgovara „Ovde!“ kad telo zavapi „Gde?“; sve dok ta igra žmurke ne